

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

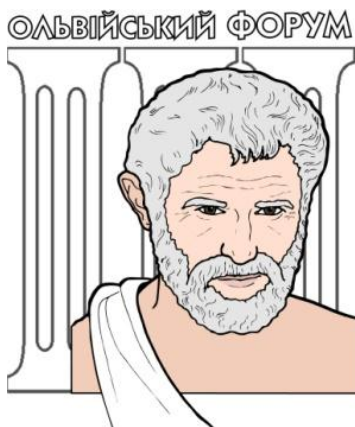
**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2014:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН
ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ**

Міжнародна науково-практична конференція

ТЕЗИ

СУЧАСНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ

**4-7 червня 2014 р.
Миколаїв, Україна**

Ольвійський форум – 2014: стратегії країн
Причорноморського регіону в геополітичному просторі :
тези. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили,
2014. – 76 с.

СУЧАСНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ

УДК349.2:331.07(477)

Валецька О. В.,
к.ю.н., доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ РОБОТОДАВЦІВ В УКРАЇНІ

Організації та об'єднання роботодавців є однією з основних сторін соціального діалогу. Лише з початком докорінної трансформації суспільства, появою різних форм господарювання, реформуванням відносин власності, розвитком кооперації та інших форм підприємницької діяльності – виникненням підприємств як соціального прошарку – з'явилася необхідність правового регулювання їх об'єднання.

Першою організацією роботодавців нового типу, що виникла в Україні ще за часів радянського союзу, був Союз підприємців Криму, створений у лютому 1989 році. На початку 90-х років на всій території України створювалася велика кількість союзів, спілок, асоціацій роботодавців, формування яких здійснювалося за регіональною, галузевою, професійною та іншими ознаками.

Наступним етапом у розвитку організацій роботодавців в Україні стало створення загальнонаціональних об'єднань. У травні 1989 року на першому з'їзді Спілки об'єднаних кооператорів та підприємців була створена Спілка кооператорів та підприємців України; у січні 1990 року – Федерація профспілок працівників кооперації та інших форм підприємництва України; у липні 1990 року були засновані Спілка малих підприємств і Спілка орендарів і підприємців України; 15.02.1992 р. було створено Український союз промисловців та підприємців, який у 1996 році став членом Міжнародної організації роботодавців, що об'єднує організації 120 країн світу і представляє їхні консолідовані інтереси в Міжнародній організації праці.

Наступним кроком у сфері розвитку організацій роботодавців стало створення нового об'єднання роботодавців. 16 жовтня 1998 року було підписано Декларацію про створення Конфедерації роботодавців України. Ініціатором її утворення виступив Український союз промисловців і підприємців, серед засновників – Спілка орендарів і підприємців України, Українська аграрна конфедерація, Спілка малих, середніх і приватизованих підприємств України, Асоціація сприяння розвитку приватного підприємництва «Єднання» та Спілка юристів України. 5 листопада 1998 року відбувся Установчий з'їзд Конфедерації роботодавців України, який затвердив Статут Конфедерації, було сформовано Координаційну раду, а також обрано ревізійну і мандатну комісію.

У 1999 році Конфедерація роботодавців України вперше уклала Генеральну угоду з Кабінетом Міністрів України та профспілковими об'єднаннями України на 1999-2000 роки з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин.

27 вересня 2002 року в Києві відбувся Установчий з'їзд Об'єднання організацій роботодавців України. На з'їзді було ухвалено рішення про створення на основі колишньої Конфедерації роботодавців України нового об'єднання – Федерації роботодавців України – і затверджено її Статут, яким закріплено всеукраїнський статус об'єднання.

З 2006 року в Україні відбулась активізація руху роботодавців, що супроводжувалось стрімким процесом створення нових організацій роботодавців та їх об'єднань, зацікавленістю великого приватного капіталу у використанні механізмів колективно-договірного регулювання, захисті інтересів бізнесу та донесенні його позицій до органів влади найвищого рівня.

Станом на грудень 2013 року відповідно до даних Реєстру організацій роботодавців та їх об'єднань, розміщеного на сайті Державної реєстраційної служби зареєстровано 30 всеукраїнських організацій роботодавців та їх об'єднань. Це: Всеукраїнська федерація роботодавців і товаровиробників, Федерація роботодавців України; Всеукраїнське об'єднання обласних організацій роботодавців у сфері телекомунікаційних та інформаційних технологій; Об'єднання організацій роботодавців медичної та мікробіологічної промисловості; Всеукраїнська асоціація роботодавців; Всеукраїнське галузеве об'єднання організацій роботодавців побутового обслуговування населення; Всеукраїнське об'єднання організацій роботодавців автомобільного транспорту «Укравтотранс»; Всеукраїнське об'єднання обласних організацій роботодавців у сфері будівництва, проектування та архітектури; Всеукраїнське об'єднання організацій роботодавців «Конфедерація роботодавців України», Об'єднання організацій роботодавців України тощо.

УДК 340.12 (075.8)

Виноградов А. К.,

к.ю.н., доцент кафедри уголовного и административного права,
ОНМУ, м. Одеса, Україна

СУЩНОСТЬ АНТИКРИМИНАЛЬНОЙ ОТРАСЛИ ПРАВА КАК МОНОАНТИДЕЛИКТНОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ

Сущность Антикриминальной отрасли права как моноантиделиктной юридической науки Ю. А. Ланцедова и А. С. Тунтула обосновывают тем, что Антикриминальная и обновленная Административная отрасль права и судопроизводство Украины должны разработать кодифицированное

правовое регулирование базиса и процедуры привлечения к карательно-воспитательной, восстановительной и/либо сопутствующей антикриминальной и административной ответственности в виде: 1. Наложения наказаний, паранаказаний, квазинаказаний и квазипаранаказаний. 2. Предъявления иска о восстановлении правового статуса в антикриминальном и административном судопроизводстве посредством: 2.1. Возмещения физического, имущественного или морального вреда. 2.2. Иного восстановления нарушенного правового статуса потерпевшего.

Для сравнения сущность регулятивно-антиделиктных юридических наук этими авторами видится, в том, что Трудовая, Де-юре имущественно-договорная и Де-юре имущественно-договорная отрасль права и судопроизводство Украины, которые регулируют как положительные (регулятивные), так и антиделиктные правоотношения, должны разработать два вида кодифицированного правового регулирования базиса и процедуры (формы, порядка) в виде Трудового, Де-факто имущественно-договорного и Де-юре имущественно-договорного кодексов Украины и Кодексов трудового, де-факто имущественно-договорного и де-юре имущественно-договорного судопроизводства Украины.

В таком случае эти науки и кодексы обеспечивали бы аналогично:

1. Моноантиделиктным юридическим наукам: 1.1. Привлечение виновного к дисциплинарной, де-факто имущественно-договорной или де-юре имущественно-договорной карательно-воспитательной, восстановительной и/либо сопутствующей ответственности, прежде всего, в виде наложения наказаний, паранаказаний, квазинаказаний и квазипаранаказаний. 1.2. Предъявление иска о восстановлении нарушенного правового статуса через возмещение ущерба или иное восстановление правового статуса.

2. Сопутствующим антиделиктным юридическим наукам: 2.1. Признание легитимным или нелегитимным деяний, решений и правовых актов администрации в области трудовых прав, свобод, интересов и обязанностей подчиненных субъектов, когда установление нелегитимности такого рода деяний, решений и правовых актов администрации должно кроме восстановления нарушенного правового статусу подчиненного субъекта влечь дисциплинарную карательно-воспитательную ответственность администрации и, не исключено, и наоборот – дисциплинарную карательно-воспитательную ответственность подчиненного лица. 2.2. Предъявление иска о восстановлении нарушенного правового статуса через возмещение ущерба или иное восстановление правового статуса.

3. Регулятивным юридическим наукам – урегулирование позитивных соответственно внутренних государственно-управленческих, де-факто имущественно-договорных и де-юре имущественно-договорных правоотношений должно осуществляться одной юридической наукой и одним кодексом наряду с выполнением иных, в данном случае антиделиктных, указанных выше задач.

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Актуальность темы исследования связана с необходимостью правового обеспечения охраны объектов растительного мира, играющих ключевую роль в сохранении нормального экологического состояния природной среды. Действующее в Украине законодательство, базирующееся на законе «Об охране растительного мира» 1999 г., является малоэффективным и не может защитить этот природный ресурс от незаконного пользования, уничтожения, краж, пожаров. В этой связи представляет интерес изучение правового опыта охраны растительного мира, накопленного в Российской Федерации (РФ), т. к. российские учёные выполнили большой объём научных разработок в этой сфере юриспруденции. С другой стороны, такой подход основывается на наличии у двух стран большого числа общих экологических проблем.

Анализ публикаций показывает наличие большого количества работ, посвящённых проблемам растительного мира, выполненных С. А. Боголюбовым, М. М. Бринчуком, А. К. Голиченковым, Р. К. Гусевым, Л. А. Заславской, А. Б. Искоян, О. И. Крассовым, Г. Н. Полянкой, Н. А. Сыродоевым, Г. В. Чубуковым, Ю. И. Шуплецовой, А. Н. Щеклодким и др. При этом, как указывает Л. А. Заславская, большинство работ, как правило, затрагивают правовые проблемы охраны и использования объектов растительного мира лишь в связи с освещением вопросов лесного или земельного права.

Целью работы является выполнение исследования российского законодательства, посвящённого охране, воспроизводству, использованию растительного мира, выявлению его особенностей и характерных черт.

Изложение материалов исследования необходимо начать с того, что на сегодня в РФ отсутствует закон «Об охране растительного мира». Проект такого законодательного акта был подготовлен правительством РФ 29 мая 1995 г., затем передан для подготовки заключения субъектам РФ и комитетам Государственной Думы. К сожалению, в силу ряда политических причин, как указывает В. В. Петров, бюрократических проволочек принятие закона «О растительном мире» оказалось отложенным на неопределённое время.

Дальнейшее развитие законодательства, связанного с проблемами охраны растительного мира РФ, шло по достаточно сложному вектору. Одним из первых правовых актов, принятых в этой сфере, явилось постановление правительства РФ от 19 февраля 1996 г. № 158 «О Красной Книге Российской Федерации». Так, согласно п. 1, ведение данного

документа возлагалось на Министерство охраны окружающей среды и природных ресурсов РФ, которому давалось право принятия решений о занесении или исключении из Красной книги объектов животного или растительного мира, а также определять порядок их охраны.

С целью оценки ущерба, нанесенного объектам растительного мира, Минприроды РФ издало приказ от 1 августа 2011 г. № 658 «Об утверждении такс для исчисления размера вреда, причинённого объектам растительного мира, занесённым в Красную книгу Российской Федерации, и среде их обитания вследствие нарушения законодательства в области охраны окружающей среды и природопользования». Согласно п. 1, на территории РФ вводились таксы для исчисления размеров вреда, причинённого объектам растительного мира, занесенных в Красную книгу РФ. К числу видов экологических нарушений относились: уничтожение, сбор, добывание, уничтожение мест произрастания объектов растительного мира.

Вопросы, связанные с правовой охраной растительного мира, фрагментарно нашли своё отражение в Земельном, Водном, Лесном кодексе РФ, федеральном законе «Об особо охраняемых территориях». Исходя из этого, имеет смысл рассмотреть положения каждого из этих законодательных актов с целью определения особенностей правового регулирования охраны растительного мира. Так, в Земельном Кодексе (ЗК) РФ ст. 13 п. 2 обязывает собственников земельных участков, землепользователей, арендаторов проводить мероприятия по защите сельскохозяйственных угодий от зарастания сорными растениями, защите растений от вредных организмов. В дополнение к этому, органы государственной власти РФ, субъекты РФ имеют право ограничивать пользование землёй с целью обеспечения особых условий охраны окружающей среды, объектов растительного мира, естественной среды обитания.

Другим кодифицированным актом, затрагивающим вопросы охраны растительного мира, является Водный кодекс РФ 2006 г. Согласно ст. 42, при проектировании, размещении строительства, реконструкции, эксплуатации гидротехнических сооружений должны предусматриваться и своевременно осуществляться мероприятия по охране объектов животного и растительного мира. Одной из важнейших частей сферы обитания растительных сообществ являются водно-болотные угодья, охрана которых регламентируется ст. 61 Водного кодекса.

Становление законодательства о растительном мире сложилось таким образом, что на протяжении длительного исторического периода его развитие шло в рамках принятия нормативно-правовых актов, связанных с охраной лесов. Сохранение этой тенденции прослеживается на примере ряда положений Лесного кодекса РФ 2006 г. Так, согласно ст. 11 п. 3, гражданам запрещается осуществлять заготовку, сбор грибов, дикорастущих растений, занесённых в Красную книгу РФ и субъектов РФ. В свою очередь, ст. 59 запрещает осуществление деятельности, негативное воздействие которой может привести к сокращению численности растений или ухудшению среды их обитания.

Важное значение сыграло принятие в 2002 г. федерального закона «Об охране окружающей среды». Ст. 4 регламентирует первоочередную охрану естественных экологических систем, природных ландшафтов, не подвергшихся антропогенному воздействию. Согласно п. 3 ст. 4, особой охране подлежат объекты, включенные в Список всемирного культурного наследия и Список всемирного природного наследия, государственные природные заказники, памятники природы, национальные природные и дендрологические парки, ботанические сады, лечебно-оздоровительные местности и курорты, иные природные комплексы, естественная среда обитания.

На территории Российской Федерации существует большое количество ценных природных объектов, имеющих важное экологическое, научное, культурно-историческое, рекреационное значение. С целью их охраны, 14 марта 1995 г. был принят закон «Об особо охраняемых природных территориях», напрямую касающийся защиты растительного мира, т. к. растения являются основным элементом таких объектов. В соответствии со ст. 2, правительство, органы исполнительной власти субъектов РФ, органы местного самоуправления имеют право выделять особо охраняемые природные территории, создавать охранные зоны или округа вокруг них и ограничивать в них хозяйственную деятельность. Как указывается в ст. 6, растительный мир на территории государственных природных заповедников подлежит правовой охране, а также запрещается изъятие и прекращение прав на земельные участки, входящие в данную категорию объектов.

УДК 347.13

Длугош О. І.,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного права і процесу,
ПВНЗ «ІФУП ім. Короля Данила Галицького»,
м. Івано-Франківськ, Україна

УДАВАНІ ТА ФІКТИВНІ ПРАВОЧИНИ В СИСТЕМІ НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ

Недійсними правочинами є дії суб'єктів цивільного права, що спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, але не породжують бажані сторонами юридичні результати внаслідок невідповідності вчинених дій вимогам закону.

У свою чергу, фіктивним є правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які зумовлювалися цим правочином (ст. 234 ЦК України). Удаваням є правочин, який вчинено сторонами для приховання іншого правочину, який вони насправді вчинили (ст. 235 ЦК України).

У цивілістичній науці, за критерієм поділу недійсних правочинів залежно від дефекту, виділяють: 1) дефекти суб'єктного складу; 2) дефекти волі; 3) дефекти форми; 4) дефекти змісту.

Часто науковці називають фіктивні та удавані правочини правочинами з дефектами волі. При цьому, слід зазначити, що дефект волі полягає,

по-перше, в неправильному формуванні волі під впливом обставин, що спотворили справжню волю учасника правочину; по-друге, у відсутності справжньої волі учасника правочину та (або) наявності волі іншої особи, яка здійснює вплив на учасника правочину. Внаслідок цього волевиявлення не відповідає справжній внутрішній волі особи.

Правочини з дефектами волі доцільно поділяти на дві групи – правочини, в яких воля учасника правочину сформувалась неправильно та правочини, які вчинені поза волею учасника правочину.

До першої групи належать правочини, вчинені під впливом помилки (ст. 229 ЦК України), обману (ст. 230 ЦК України) та тяжкої обставини (ст. 233 ЦК України). Друга група включає правочини, вчинені дієздатною особою, яка в момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (ст. 225 ЦК України), правочини, вчинені під впливом насильства (ст. 231 ЦК України) та в результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною (ст. 232 ЦК України).

Проте фіктивні та удавані правочини не слід відносити до правочинів з дефектами волі, оскільки в цих правочинах справжня воля присутня і сформована правильно, без впливу інших осіб, але направлена на досягнення інших цілей, ніж ті, які обумовлені правочином. У таких правочинах відсутня головна умова дійсності правочину – спрямованість на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним. Тому такі правочини слід віднести до групи недійсних правочинів з дефектами змісту.

Таким чином, у науці цивільного права відсутня єдина думка щодо того, які ж саме недійсні правочини містять саме дефект волі. Дискусійним залишається питання про віднесення до правочинів з дефектами волі таких правочинів, як удавані та фіктивні.

УДК 342.742:355.211:355.272

Сльчієва О. Р.,

начальник відділу кадрової, правової роботи та організаційно-контрольних питань департаменту соціального захисту населення Миколаївської обласної державної адміністрації, м. Миколаїв, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗОВУ ВІЙСЬКОВОЗОВОБ'ЯЗАНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЧАСТКОВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ

*Захист Вітчизни, незалежності та територіальної
цілісності України, шанування її державних символів
є обов'язком громадян України.*

Ст. 65 Конституції України

У зв'язку з різким ускладненням внутрішньополітичної обстановки, втручанням Російської Федерації у внутрішні справи України, зростанням

соціальної напруги в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі Указом Президента України від 17.03.2014 № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» була оголошена та проведена часткова мобілізація.

З початком часткової мобілізації до Збройних Сил України виникли проблемні питання правового, соціального, фінансового характеру щодо призову військовозобов'язаних за мобілізацією на військову службу. Пропонуємо розглянути деякі з них.

Відповідно до частини 3 статті 36 Кодексу Законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII підставами припинення трудового договору є призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу. Таким чином, мобілізовані працівники підлягали звільненню, за ними не зберігалось місце роботи, посада та середня заробітна плата. Такий факт викликав обурення серед населення країни, спричинене значним рівнем безробіття та важким станом економіки.

Враховуючи соціальну напругу в країні та з метою підвищення соціальних гарантій військовозобов'язаних, які призиваються на військову службу при мобілізації 27 березня 2014 року був ухвалений Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення проведення мобілізації» № 1169-VII.

Цим законом було внесено зміни до статті 39 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 № 2232-XII та статті 119 Кодексу Законів про працю України, відповідно до яких працівникам, які призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, але не більше одного року, гарантується збереження місця роботи, посади і середнього заробітку.

Проте ці зміни вступили в законну силу з 01 квітня 2014 року, що спричинило виникнення певних правових колізій та порушення принципів соціальної справедливості, рівності.

Зокрема виникло питання щодо надання зазначених гарантій працівникам, які були звільнені з посади в період з моменту ухвалення Указу Президента України від 17.03.2014 № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» і до моменту набрання чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення проведення мобілізації» 27.03.2014 № 1169-VII, а саме з 17.03.2014 до 01.04.2014, тобто коли були мобілізовані більшість працівників.

Відповідно до ч. 1 ст. 58 Конституції України Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії у часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

У той же час відповідно до частини другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Таким чином, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх

посадові особи здійснюють свої повноваження за принципом *«дозволено лише те, що передбачено законом»*.

Таким чином, питання поновлення на роботі звільнених працівників, які були мобілізовані до 01 квітня 2014 року та надання їм зазначених соціальних гарантій, передбачених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення проведення мобілізації» 27.03.2014 № 1169-VII, залишається законодавчо неврегульованим.

З метою врегулювання зазначеного питання було підготовлено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо удосконалення окремих положень соціальної політики)» № 4648 від 07.04.2014, який передбачав, що соціальні гарантії щодо збереження місця роботи, посади і середнього заробітку поширюється на всіх осіб, які були мобілізовані після набрання чинності Законом України «Про затвердження Указу Президента України» «Про часткову мобілізацію». Проте на сьогодні цей законопроект до порядку денного Верховної Ради України не був включений.

06 травня 2014 року у зв'язку з різким ускладненням внутрішньо-політичної обстановки у південних і східних регіонах держави внаслідок дальшого втручання Російської Федерації у внутрішні справи України, зростанням соціальної напруги в державі був ухвалений Указ Президента України «Про часткову мобілізацію», яким встановлено термін проведення мобілізації 45 днів з дня затвердження цього указу Верховною Радою України, тобто з 6 травня 2014.

Проте, проблемні питання щодо поновлення на роботі, збереження місця роботи за працівниками, які були мобілізовані до 01 квітня 2014 року, а також механізму нарахування та виплати середньомісячного заробітку залишається відкритим.

З метою завершення врегулювання проблемних питань, які виникли під час проведення мобілізації, у Міністерстві оборони України опрацьовано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення оборонно-мобілізаційних питань під час проведення мобілізації» № 4785 від 28.04.2014, який 06 травня 2014 року прийнято за основу.

Зазначеним законопроектом передбачено внесення змін до частини третьої статті 36 Кодексу Законів про працю, якими передбачено що підставами припинення трудового договору є призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу, крім призову на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, але не більше одного року.

Зазначеним законопроектом також передбачено внесення змін до статті 119 Кодексу Законів про працю, відповідно до яких за працівникам, які призвані на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, але не більше одного року, зберігається місце роботи,

посада і середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, в яких вони працювали на час призову, незалежно від їх підпорядкування та форм власності. Виплата в межах середнього заробітку проводиться за рахунок коштів Державного бюджету України в порядку визначеному Кабінетом Міністрів України.

Ухвалення цього законопроекту надало б роботодавцям законодавчі підстави для поновлення працівників на роботі, скасування наказів про звільнення та надання інших соціальних гарантій працівникам, які були мобілізовані до 01.04.2014.

Але на сьогодні питання законодавчого врегулювання надання соціальних гарантій, передбачених Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення оборонно-мобілізаційних питань під час проведення мобілізації» № 4785 від 28.04.2014 працівникам, які були мобілізовані до 01 квітня 2014 року, залишається актуальним.

Враховуючи викладене вище, вважаємо за необхідне ухвалити закон України, яким врегулювати питання поновлення на робочому місці та збереження місця роботи за працівниками, які були мобілізовані до 01 квітня 2014 року, та визначити чіткий механізм розрахунку та виплати середнього заробітку за період проходження служби у зв'язку з мобілізацією, а також відшкодування роботодавцю вказаних сум.

УДК 343.272«16»

Єнур М. В.,

к.ю.н., доцент кафедри правознавства,
ММІРЛ ВНЗ «Університет «Україна», м. Миколаїв, Україна

МАЙНОВІ ПОКАРАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ТА У МОСКОВСЬКІЙ РУСІ в першій половині XVII ст.

Порівняльно-правові дослідження надають змогу виявити характер та тенденції розвитку інститутів права, в тому числі в історичному аспекті. Певний інтерес для сучасної історико-правової науки представляє порівняльне вивчення інституту покарання на українських землях, які у XVII ст. входили до складу Речі Посполитої, і в Московській Русі цього ж періоду. Метою даної роботи є порівняння майнових покарань за правом, яке діяло в той час на території цих двох країн.

Питома вага майнових покарань у литовсько-руському праві, яке діяло на українських землях Речі Посполитої у першій половині XVII ст., зменшилася протягом дії Статуту Великого князівства Литовського 1588 року. Така ж тенденція яскраво проявилася у праві Московської Русі, відображеному в Соборному Уложенні 1649 року. Серед цієї групи

покарань і у литовсько-руському, і в московському праві можна виділити конфіскацію (загальну і спеціальну, відібрання маєтків), штрафи на користь потерпілого (головщизна, шкода, гвалт, нав'язка), штрафи на користь суду (вина, противня). Для цієї групи покарань було характерним те, що вони могли виступати як основними, так і додатковими. Це пов'язане із тим, що протягом XVI – першої половини XVII ст. помітної еволюції зазнала мета покарання, тож грошові штрафи поступово втрачали роль основного покарання.

Конфіскацією майна за литовсько-руським правом каралися військові злочини; серед них Статут 1588 року називає нез'явлення на призовний пункт «под хоругов», невиконання військової служби, приховування хорунжим нез'явлення на службу без поважної причини, дезертирство. Організація відбування військової служби була важливою функцією речі Посполитої, оскільки протягом другої половини XVI – першої половини XVII ст. держава майже постійно перебувала у стані війни з іншими державами. За Соборним Уложенням, такі злочини каралися смертю або побиттям батою.

Конфіскація маєтків з позбавленням дітей злочинця права на спадщину в Речі Посполитій накладалася за державні злочини – втечу за кордон до ворожої країни, за самовільне встановлення господарським намісником незаконних мит, за приведення неприязельського війська в державу. У Московській державі ці злочини каралися смертю, однак конфіскація маєтків виступала як додаткове покарання.

У Статуті 1588 року заслуговує на увагу ще один випадок, коли діти могли бути позбавлені права на спадщину. Йдеться про сина, який вдарив батька, зганьбив його або робив йому будь-які утиски, і про дочку, яка зганьбила свою матір. Такі діти могли бути позбавлені права спадкувати маєток. Ця санкція є кримінальним покаранням, а не цивільно-правовою відповідальністю: права на спадщину непоштиві діти позбавляються не безпосередньо батьками, а вряником, який за заявою батьків «маєть за его *выступ злый* (курсив авт. – М. Є.) записом от имения отдалити». Терміном «злий виступ» у руській діловій канцелярській мові першої половини XVII ст. позначали злочин.

У Московській державі подібні злочини каралися церковним поканням, тюремним ув'язненням, безчестям. Відсторонення від спадкування маєтків виступало як додаткове покарання.

Серед майнових покарань литовсько-руське право XVI – першої половини XVII ст. розрізняло вину, противню, головщизну, гвалт, нав'язку, шкоду. Виною називався штраф, який стягувався із злочинця на користь суду за порушення «покою посполитого», за сучасною термінологією – правопорядку; противні – це штрафи на користь суду, які стягувалися зі злочинця за непокірність вироку, невиконання судового рішення. Вина і противня сплачувалися лише у поєднанні з іншими видами штрафів. Існували штрафи, які сплачувалися злочинцем на

користь потерпілого. Плата родичам вбитого за його голову називалася, як і у руському праві, головщиною (головщиною). Цей вид покарання міг бути і основним, і додатковим.

На думку Т. Довнар, головщизна об'єднує в собі елементи кримінальні (каральні) і цивільні, тому в одних випадках вона виступала з перевагою першого елемента і розглядалася як «вина пенежная і каранье», а в інших випадках є не більш ніж сплата за спричинення шкоди «водлуг шацунку статутowego». Каральний характер головщизни як кримінального штрафу дослідниця вбачає в тому, що розмір головщизни визначався не залежністю від розміру шкоди, а виключно тяжкістю злочину і станової приналежності або статі особи.

Плата за насильство, порушення спокою, пов'язані із моральними стражданнями, називалася гвалт; за фізичну та матеріальну шкоду – нав'язка; за майнові збитки – шкода. Різниця між цими трьома видами штрафів полягала в тому, що шкода сплачувалася, якщо потерпілому були завдані тільки матеріальні збитки, гвалт – якщо до потерпілого застосовувалося фізичне насильство, а нав'язка платилася у випадку, коли потерпілий, крім матеріальних збитків зазнав ще фізичних або психологічних незручностей або навіть страждань. Шкоди могли сплачуватися за просту крадіжку на невелику суму, за затримання в себе чужої челяді з метою скористатися її працею. Нав'язку сплачували, наприклад, за каліцтво, завдане при «муці», тобто при застосуванні тортур, яким піддавали підозрюваного за заявою потерпілого, щоб добитися від нього зізнання; за крадіжку стада або табуну; за згвалтування, тобто коли потерпілий зазнавав фізичних та моральних страждань або значних збитків, які ставили його у скрутне матеріальне становище. Розмір штрафу залежав від соціального становища особи як потерпілого, так і злочинця.

У переважній більшості випадків санкція норми Статуту 1588 року передбачала декілька видів майнових покарань: за напад на маєток або село і нанесені при цьому поранення мешканців, пограбування і псування їхнього майна стягувалися шкоди, нав'язка, гвалт на користь потерпілих, а також противня «до скарбу господарського».

Соборне Уложення знало значно менш розвинену систему майнових покарань. Це пояснювалося посиленням каральним змістом діяльності держави, значно більш деспотичним характером монаршої влади, репресивною політикою держави.

Тож порівняльний аналіз інститутів майнових покарань на українських і російських землях першої половини XVII ст. дає підстави стверджувати, що посилення каральної політики держави і удосконалення механізмів державного примусу сприяли витісненню майнових покарань і заміну їх особистісними. Ці процеси швидше відбувалися в Московській державі, ніж у Речі Посполитій, створюючи підґрунтя для посилення влади монарха і формування деспотичного державного режиму.

**ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПОНОВЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ОСОБИ, ЯКА БУЛА ВИЗНАНА БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ
АБО ОГолоШЕНА ПОМЕРЛОЮ**

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що на даному етапі розвитку вітчизняного законодавства у правовому регулюванні інституту визнання особи безвісно відсутньої та оголошення померлою існує ряд колізій. Адже відбулась істотна зміна як норм цивільного і сімейного права, так і норм цивільного процесу. Зміни також торкнулись політичних і економічних відносин, які дещо змінили пріоритети держави і суспільства. У зв'язку з цим і з'явилися суперечності між нормативно-правовими актами, які потребують усунення шляхом внесення змін до Цивільного кодексу України та до інших нормативно-правових актів.

Окрім формальних наслідків з'явлення особи, яка була визнана безвісно відсутньою або оголошена померлою, встановлених ст. 45, 48 Цивільного кодексу України (Далі – ЦК) настає й ряд фактичних наслідків.

Одним з проблемних питань є усиновлені діти осіб, які були визнані безвісно відсутніми або оголошені померлими, і які з'явилися після усиновлення.

У цьому випадку між Цивільним кодексом і Сімейним кодексом (далі – СК) існує колізія. З аналізу статей 45 і 48 ЦК України випливає, що при з'явленні особи, її правовий статус поновлюється. Тобто, в тому числі і усиновлення дітей зазначених осіб повинно бути скасовано. Але ні ст. 236 СК України (недійсність усиновлення), ні ст. 238 СК України (скасування усиновлення) такого положення не містять.

Т. В. Лісніча для вирішення такої проблеми пропонує використовувати аналогію зі шлюбними відносинами, зокрема ст. 118 СК України, тобто, якщо дитина вже була усиновлена, таке усиновлення «зворотної сили» мати не повинно.

З такою думкою погодитись важко, адже зникла особа, по-перше, має право на відновлення усіх можливих правових зв'язків, а по-друге, в більшості випадків вона є біологічним батьком або матір'ю дитини і має першочергове право на її утримання і виховання.

На нашу думку є два шляхи вирішення окресленої проблеми. Першим із них є використання положення, яке встановлене в Узагальненні судової практики Верховного Суду України від 11.12.2008 р. «Про практику розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування над дітьми»: після скасування рішення суду про визнання особи безвісно

відсутньою або оголошення її померлою сторони та інші особи, які брали участь у справі про усиновлення, мають право звернутися до суду із заявою про розгляд справи про усиновлення дитини за нововиявленими обставинами відповідно до правил глави 4 розділу 5 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК). Але це положення стосується усиновлювачів, а не біологічних батьків дитини. І, у зв'язку з цим, далі більш доречним буде другий шлях вирішення проблеми – внесення до ч. 1 ст. 238 СК України 4 пункту: «Батько або матір дитини, яких було визнано безвісно відсутніми або оголошено померлими повернулись». Слід враховувати, що суд при розгляді справи, крім приписів закону, повинен керуватись, по-перше, свідченнями дитини з приводу того, з ким саме їй краще було б залишитись, і по-друге, проаналізувати, чи спроможна особа, яка з'явилась забезпечити дитині гідний рівень життя і розвитку.

Також невіршеним залишається питання поновлення особистих немайнових прав особи, яка була визнана безвісно відсутньою або оголошена померлою і з'явилась.

В. Г. Бобко зазначає, що цивільне законодавство розглядає можливість поновлення в майнових правах громадянина, який з'явився, але ніде не зазначено про поновлення його немайнових прав. Він пов'язує можливість поновлення в особистих правах громадянина, що з'явився, з тим, наскільки є поважними підстави його безвісної відсутності. Отже, якщо особа, яка була визнана безвісно відсутньою або оголошена померлою доведе поважність причин своєї відсутності, то вона повинна бути поновлена у правах, невіддільних від особистості: в правах отримувати відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я, отримувати аліменти тощо. Якщо ж особа не доведе поважності такої причини, виплата на його користь за минулий час не повинна відбуватись.

Ми погоджуємось з такою позицією, але лише в частині відновлення усіх особистих немайнових прав, адже законодавством не передбачено обов'язок особи обґрунтовувати причини своєї відсутності.

На підставі зазначеного вище ст. 45 і 48 ЦК України потребують внесення до них змін. Зокрема, на нашу думку, слід доповнити статтю 45 частиною 2: «Усі майнові і особисті немайнові права (крім випадків передбачених законом) поновлюються». Також доповнити статтю 48 частину 5: «Усі особисті немайнові права (крім випадків передбачених законом) поновлюються».

Наведені висновки і шляхи вирішення деяких питань, на нашу думку, слід взяти до уваги як при подальшому дослідженні інституту визнання особи безвісно відсутньою і оголошення її померлою, так і при внесенні змін і доповнень до чинного законодавства України, адже мета і науковців і законодавців єдина – мінімізувати порушення прав і законних інтересів осіб, які були визнані безвісно відсутніми або оголошені померлими і з'явилися.

Кириченко А. А.,
д.ю.н., профессор,
заведующий кафедрой гражданского и уголовного права и процесса,
ЧГУ им. Петра Могилы, г. Николаев. Украина

БАЗИСНЫЕ КАТЕГОРИИ ЮРИСПРУДЕНЦИИ

Автор и Ю. А. Ланцедова предлагают следующее толкование базисных категорий юриспруденции.

Доктрина нормативных способов дистанционного управления волей социосубъектов. Наиболее эффективным, рациональным, качественным и, как показало, все предыдущее общественное развитие, единственно возможным способом дистанционного управления волей социосубъектов является нормативный, т. е. устное или письменное установление: 1. Условий, при которых должно реализовываться определенное правило поведения субъекта или субъектов (гипотеза). 2. Собственно таких правил поведения (диспозиция). 3. Негативных последствий, которые должны наступить, если данное правило не будет исполнено в полном объеме (санкция).

На сегодняшний день имеются такие базисные формы реализации данного нормативного регулирования общественных отношений (дистанционного управления волей политсубъектов и иных субъектов общества): 1. Нормы морали. 2. Нормы религии. 3. Нормы права. 4. Нормы политической целесообразности (или, если говорить на бытовом уровне, нормы «жизни по понятиям»).

До сих пор нормы права или правовое регулирование остается одним из наиболее эффективных, рациональных, качественных и, по сути, единственно возможных регуляторов общественных отношений в гуманистическом обществе.

Способами регулирования общественных отношений и государственного управления также являются менее эффективные нормы морали и нормы религии. Их исполнение поддерживается в первом случае осуждением окружающих, а во втором – спорным в контексте доказанности божественным контролем.

В настоящее время распространен и такой способ регулирования общественных отношений, как «политическая целесообразность», что не очень отличается от управления волей иных субъектов нормами «жизни по понятиям» и должно быть возвращено (вместе с системой неюридических наук с общим названием «государственное управление») в «лоно» юриспруденции и в правовое поле. Противное неизбежно приводит к административному произволу и к становлению антипода

правового государства, а значит и к совершению особо тяжкого преступления – к нарушению ст. 1 Конституции Украины, провозгласившей данное государство правовым. Любой субъект, а тем более должностное лицо либо, что еще значительно хуже, политик, вне правового регулирования – потенциальный преступник.

Базисные социосубъекты правового регулирования: 1. Физическое лицо. 2. Юридическое лицо. 3. Государство как суммативное физическое и юридическое лицо.

Доктрина сбалансированности правового статуса социосубъектов:

1. Состав социосубъектов: 1.1. Физические лица. 1.2. Юридические лица. 1.3. Государство как суммативное физическое и юридическое лицо.
2. Состав правового статуса социосубъектов: 2.1. Право (возможность определенного социосубъекта воспользоваться конкретным положительным результатом общественного развития). 2.2. Свободы (акцент внимания на альтернативности и «свободности» выбора перечисленными субъектами такой возможности). 2.3. Обязанности (необходимость исполнить перечисленными социосубъектами предписание, поддерживаемое государственным принуждением). 2.4. Интересы (возможность указанных социосубъектов использовать в своих целях такое право, свободу или обязанность иного социосубъекта).
3. Внутриколичественный баланс правового статуса каждого социосубъектов, когда права, свободы и интересы каждого социосубъекта должны обосновывать появление соответствующего объема его обязанностей.
4. Внешнеколичественный баланс правового статуса разных социосубъектов, когда правовой статус одного социосубъекта должен быть соизмерим с правовым статусом другого социосубъекта того же уровня и вида.
5. Алогичность реализации прав, свобод, интересов и/либо обязанностей одного социосубъекта за счет нарушения правового статуса другого социосубъекта.

Главную обязанность государства и основную направленность деятельности государственных органов (в контексте базисного принципа юриспруденции о сбалансированности правового статуса социосубъектов) составляют: 1. Признание конструктивных суммативных прав, свобод, интересов и обязанностей физических или юридических лиц либо государства в целом. 2. Обеспечение названных категорий правовой реализации общественных возможностей. 3. Восстановление права, свободы, интереса или обязанности указанных субъектов в случае их нарушения посредством: 3.1. Возмещения физического, материального или морального вреда. 3.2. Иного восстановления нарушенного правового статуса физического или юридического лица либо государства в целом».

Кіндюк Б. В.,

д.ю.н., проф. кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права
Маріупольського державного університету;

Кіндюк К. Б.,

магістр, НУ «ОЮА», м. Одеса, Україна

**ВНЕСОК М. М. ГЕРНЕТА У ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАРАНЬ
НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ЇХ УТРИМАННІ ЗГІДНО З МОНОГРАФІЄЮ
«ІСТОРІЯ ЦАРСЬКОЇ ТЮРМИ»**

Актуальність теми дослідження пов'язана з тим, що у цьому році юридична громадськість відзначає 140-річчя від дня народження знаного фахівця з кримінального права, Заслуженого діяча науки РРФСР, лауреата Сталінської премії, доктора юридичних наук, проф. Михайла Миколайовича Гернета.

Найбільш відомою працею ученого стала «Історія царської тюрми», до написання якої М. М. Гернет приступив на початку 30-х рр. ХХ ст. і продовжував її до своєї смерті в 1953 р.

Монографія М. М. Гернета складається з п'яти томів, що охоплює історичний період з 1762 р. до 1917 р. При цьому, перший том розглядає етап з 1762 р. до 1825 р., тобто з початку правління імператриці Катерини II до 1825 р., тобто повстання декабристів проти царського самодержавства. Другий том розглядає історію царської в'язниці на етапі з 1825 р. до 1870 р., тобто період розкладання феодально-кріпосницького ладу, відміни кріпосного права і розвитку нових капіталістичних стосунків. Третій том включає час з 1870 р. до 1900 р., в який почалися виступи робітників проти царського режиму, пройшли політичні процеси революціонерів-народників, терористів. Четвертий том охоплює останній етап існування Російської імперії, що характеризується масовим робочим рухом, появою політичних партій, репресіями царизму проти учасників революції 1905 р. П'ятий том охоплює історичний період з 1907 р. до 1917 р., присвячений політичним процесам над учасниками революційного руху.

Попри те, що монографія присвячена історії найбільш відомих царських в'язниць, в ній значне місце приділяється питанням покарання неповнолітніх злочинців, їх місце у в'язницях, тілесним покаранням, що застосовувалися відносно них. Наводяться дані про місце в царських в'язницях дітей відомих історичних осіб, таких як Ємельян, Пугачов, численних випадків висилки дітей разом з батьками, переслідування сімей розкольників, в складі яких були неповнолітні.

У монографії значний об'єм матеріалу присвячений тілесним покаранням селян, а також їх неповнолітніх дітей. Розгляд матеріалів,

зібраних М. М. Гернетом, показує наявність великого числа випадків свавілля, жорсткого звернення, застосування суворих покарань, що призначаються поміщиками своїм селянам. Так, в монографії описується випадок відносно поміщиці, яка віддала наказ випороти відразу 80 жінок, серед яких були неповнолітні тільки за те, що вони не набрали під час робіт в саду необхідної кількості суниці.

У своїй монографії М. М. Гернет описує відвідування англійським громадським діячем Венінгом в'язниці Російської імперії в 1817 р., який вказав на потворні випадки знаходження в тюремних камерах людей різної статі і дітей. На додаток до цього, учений на підставі звіту «опікунського суспільства про в'язниці» вказав на випадок змісту в орловському тюремному замку в 1822 р. двох дітей, 9-ти і 6-ти років, а також немовлят.

Ученому вдалося зібрати у другому томі дані про покарання неповнолітніх, використовувани в цей історичний період. Так, кріпосники-поміщики саджали малолітніх селян в комірки, будки і навіть у піч. Жертвами розправи ставали підлітки і діти. Ученому вдалося виявити в архівах III жандармського відділення інформацію про смерть 11-річної дівчинки Лисоконенкової. За рік перед тим вона разом з братом, матір'ю і батьком була куплена в одного поміщика деяким Кривоzubовим. Будучи начальником інвалідної команди, цей Кривоzubов міг розпоряджатися в'язницею і гауптвахтою. Без законних підстав він посадив купленого ним кріпосного батька дівчинки у в'язницю, заздалегідь з метою знущання поголивши йому голову. Дружина цього кріпака, перенісши жорстоке тілесне покарання, сховалася невідомо куди. Але головною жертвою катувальників Кривоzubових стала дівчинка Марія Лисоконенкова. Для неї були виготовлені спеціальні кайдани, що натирали їй ноги в кров. Закута дитина потрапляла в темну холодну підземну в'язницю, скасовану законом навіть для дорослих. Дівчинку карали різками до втрати свідомості, заздалегідь розіпнувши її. В ув'язненні її мучили голодом. Вона намагалася втопитися, але була спіймана. У грудні того ж року ця дівчинка, що страждала від голоду, пішла просити милостиню і відморозила собі руки і ноги. Незважаючи на це, Кривоzubова, хазяйка, побила її палицею і батогом, прив'язавши до перекладки і заздалегідь роздягнувши. На інший день вона знову біла її, цього разу по голові. Внаслідок цього наступного дня дівчинка померла.

В іншому випадку закутим у кайдани в'язнем поміщика виявився хлопчик 12 років. Разом з батьком і матір'ю він був продан одним поміщиком іншому (1850 р.). Батько його втік, але потім таємно повернувся і доставив свого сина у волосну контору із скаргою на жорстокі побої поміщика. Залишивши хлопчика у волосній конторі, селянин знову біг. Поміщик забрав хлопчика, закував його в шийний ланцюг і посадив на ланцюзі у свою в'язницю-сарай. Через два дні дівчина, що принесла йому хліба і води, знайшла його мертвим. За

висновком лікаря, смерть хлопчика «сталася від сухот легенів і затвердіння селезінки, розвитку ж хвороби могли сприяти як побої, так і душевно-пасивний стан».

У 1858 р. поміщик Загорський придумав спосіб позбавляти свободи кріпосного дворового хлопчика 13 років, саджаючи його в піч, де знаходилося розжарене вугілля. Провина хлопчика полягала в тому тільки, що він витрачав на їжу більше часу, ніж це хотілося поміщикові.

Згідно з чинними в Російській імперії, правовими нормами передбачалося використання монастирських в'язниць для неповнолітніх. Так, 2 червня 1897 р. був ухвалений закон про відповідальність неповнолітніх, що вказує на можливість направляти малолітніх злочинців для утримання в монастирі. При цьому, за даними М. М. Гернета, царська влада добре усвідомлювала факт того, що монастирі не були пристосовані і не підготовлені для виконання цієї функції. Доказом такого положення є дані, зібрані М. М. Гернетом, в архівах монастирської в'язниці в Суздалі. За інформацією вченого, перший такий випадок стався в 1901 р., коли за розпорядженням суздальського міського судді в монастир направили двох малолітніх злочинців для їх утримання до особливого розпорядження. Інакше кажучи, суддя при винесенні ухвали не вказав терміни знаходження неповнолітніх у Суздальському монастирі. Обидва хлопчики були доставлені поліцією в монастир, пов'язані мотузками, позбавлені якого-небудь нормального одягу, незважаючи на холодну пору року. Враховуючи відсутність нормативно-правових актів, що регламентують умови утримання неповнолітніх у в'язниці, настоятель монастиря звернувся у Володимирську єпархію за роз'ясненнями. У своїй відповіді монастирське начальство вказало, що приміщення в монастирську в'язницю неповнолітніх є перевищенням влади, оскільки вони повинні міститися разом з монастирською братією з метою їх виправлення. Загальний аналіз наслідків закону від 2 червня 1897 р. показує, що керівництво монастирів відносилося різко негативно до приміщення в них неповнолітніх злочинців. З цієї причини Синод російської православної церкви ухвалив рішення обмежити число монастирів, в які прямували малолітні злочинці. Ученому не вдалося зібрати детальних даних про приміщення неповнолітніх у монастирі, проте М. М. Гернет вказує, що в Суздальським монастирі в період 1901-1903 рр. містилося п'ять малолітніх злочинців.

Підводячи підсумки дослідження, треба вказати, що зібрані М. М. Гернетом матеріали доводять факти порушення діючого законодавства, знущання над неповнолітніми, застосування до них жорстоких тілесних покарань, що було характерним явищем для Російської імперії.

Ковальова С. Г.,
доцент кафедри історії і теорії держави і права,
ЧДУ ім. Петра Могили, к.ю.н., доцент

ПАНИ-РАДА В ДЕРЖАВНОМУ МЕХАНІЗМІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО: ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Дослідження історії становлення і розвитку державно-правових інститутів ніколи не втратить актуальності, оскільки саме в державотворчих процесах народжується та накопичується той досвід, який стає підґрунтям для подальшої розбудови держави.

Звернення до вивчення еволюції Пани-Ради представляє інтерес насамперед тим, що цей орган виник і функціонував у ті часи, коли у країнах Європи превалювала така форма державного правління, як станово-представницька монархія. Вивчення специфіки цієї форми правління на українських землях, а також встановлення ролі Пани-Ради у формуванні станово-представницької монархії має наукову важливість і значущість. Ця робота ставить за мету дослідження еволюції правового статусу Пани-Ради в системі органів Литовсько-Руської держави.

Пани-Рада виникла за часів правління Казимира (1440-1492) як становий консультативний орган при великому князі; остаточно вона оформилася у другій половині XV ст. Хоча формування станово-представницьких органів у європейських державах – це об'єктивний процес, зумовлений специфікою розвитку європейських суспільств, слід зауважити, що генетично Пани-Рада безперечно пов'язана із радами, які існували при руських князях. Ради діяли і при литовських господарях. Однак еволюціонування традиційної ради, яка не мала чітко окресленого складу і визначених меж компетенції, і переростання її в офіційний орган державної влади у Великому князівстві Литовському мало і суб'єктивні причини: Казимиру було 13 років, коли він посів литовський престол, тож юний господар потребував підтримки і поради свого оточення. З 1447 р. Казимир змушений був більшість часу проводити в Польщі, отже, фактичне управління часто здійснювали радні пани. Так, у 1474 р. Пани-Рада, а не Казимир повідомляли Прусьському Ордену про неможливість через епідемію зібратися уповноваженим для укладання миру Великому князівству Литовському з Орденом. У договорі 1470 р. з Новгородом було зазначено, що в разі відсутності Казимира його зобов'язання боронити Новгород від Москви виконуватиме Пани-Рада; отже, Казимир присягався і цілував хрест не лише за себе, а і за Пани-Раду. Траплялися випадки, коли Рада навіть йшла всупереч князю, наприклад, якщо він схилився до територіальних поступок Польщі (Зауважимо, що спроби протистояння Казимиру були епізодичними та невдалими. Так, у 1453 р. Пани-Рада

сама, без Казимира, відправила послів до Великого Магістра Ордену та до хана Великої Орди, але ці місії не мали успіхів. Радні пани у 1452 і у 1454 р. загрозували Казимиру обранням іншого князя, якщо він не вдовольнить їхні вимоги, але після перемоги над Орденем влада Казимира стабілізувалася і у Литовсько-Руській державі, і у Польщі) М. Любавський зробив висновок, що Рада стала загальнодержавним органом, а не суто великокнязівською радою.

До складу Пани-Ради у середині XV ст. входили: канцлер, що завідував канцелярією великого князя; підскарбій земський, що відав всіма фінансами князівства, і підскарбій двірний, його помічник; гетьман вищий, заступник великого князя як головнокомандуючого армією, і гетьман польний, його заступник; маршалок земський, охоронець порядку у великокнязівській резиденції, і маршалок двірний, його помічник. Також до складу Пани-Ради входили особи, які обіймали придворні посади: чашник, підчаший, стольник, підстолій, крайчий, конюший, ловчий, а також намісники-воєводи і старости, які управляли окремими землями Великого князівства Литовського, і духовні власті – біскупси Віленський, Луцький, Жмудський і Київський.

У повному складі Пани-Рада збиралася нечасто. Справи зазвичай вирішував вузький склад Ради, який включав тих сановників, що знаходилися у Вільно.

На з'їзди всіх радних панів запрошували спеціальними «позовами». На них могли бути присутніми і ті феодалі, які офіційно не входили до складу Панів-Ради, в тому числі і православні руські магнати.

У літературі поширена думка, що можливості участі православних князів у політичному житті Великого князівства Литовського були обмежені ще Городельський привілеєм 1413 р. М. Владимирський-Буданов пояснював малу кількість православних феодалів у Пани-Раді тим, що руські магнати були байдужі до державних справ. Але М. Любавський пояснював перевагу католицького елемента у Пани-Раді тим, що у XV-XVI ст. ще не було впроваджено платні для її членів, тоді як державна діяльність вимагала чималих витрат; таким чином, виконувати обов'язки радних панів могли лише багаті роди. Руські князі поступалися литовським розміром земельної власності, а отже, впливовістю і могутністю. Представники ж багатих магнатських православних родів – князі Слуцькі, Белзькі, Сангушки, Глинські, Заславські, Гольшанські, Глібовичі, Солтани та інші – входили до Панів-Ради в правління і Казимира, і Олександра.

До складу Панів-Ради не могли увійти всі представники чисельної литовської та руської аристократії. М. Владимирський-Буданов стверджував, що князі, які не потрапили у члени звичайної Ради, не могли бути залишені поза впливом на управління державою. Для них утворився особливий склад Ради, який діяв тимчасово у важливіших питаннях державного життя і згодом став іменуватися сеймом. Постійно діючих

сеймів за часів Казимира у Великому князівстві Литовському ще не існувало, для обговорення важливих питань державного життя практикувалися засідання Пани-Ради у розширеному складі.

Функції Пани-Ради були юридично оформлені вже при наступникові Казимира Олександрі у привілеї 1492 р. За думкою О. Малиновського, привілей закріпив правові звичаї, які склалися у ході діяльності Пани-Ради протягом другої половини XV ст. До повноважень Пани-Ради у часи правління Казимира входило ухвалення законів і затвердження податків. Так, у всіх законодавчих актах є посилання на присутність радних панів під час обговорення текстів законів. Що ж до податків, то, наприклад, за Казимира Пани-Рада ухвалила накласти «серебщизну» на маєтки всіх приватних землевласників.

Привілеєм 1492 року було встановлено законодавчі, податкові, деякі політичні функції Пани-Ради, її повноваження у призначенні та усуненні з посади чиновників, а також її функції як органу, що ухвалює рішення щодо оголошення війни та укладання миру. Фактично, цей орган істотно обмежив владу монарха.

Протягом першої половини XVI ст. сформувалися судові повноваження Пани-Ради. Суд Пани-Ради, який був створений для здійснення правосуддя під час відсутності монарха в державі (будучи водночас і литовським господарем, і польським королем, монарх частіше перебував у Польщі, лише епізодично навідуючись до Великого князівства Литовського), став постійно діючим судовим органом.

Пани-Рада, перебравши на себе частину повноважень монарха в законодавстві і оподаткуванні населення, а також отримавши від монарха певні судові повноваження, стала верхньою палатою Великого вального сейму держави. Таким чином, Пани-Рада у Великому князівстві Литовському відіграла вирішальну роль при трансформації ранньо-феодалної монархії у станово-представницьку.

УДК 347.78.01(477)«17/19»

Козерацька О. В.,

консультант центрального районного суду м. Миколаєва,
м. Миколаїв, Україна

ОСНОВНІ РИСИ ІНСТИТУТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ в кінці XVIII – на початку XX ст. НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності, що існує в Україні сьогодні, виникла на основі тривалого процесу становлення права інтелектуальної власності, окремі інститути якого розвивались

відокремлено один від одного, що і зумовило своєрідність правового регулювання об'єктів інтелектуальної власності та прав на них.

Особливою актуальністю відрізняється історико-правове дослідження процесу оформлення авторського, патентного, суміжних прав як прав на об'єкти інтелектуальної творчості людини.

Право інтелектуальної власності бере свої витoki ще з стародавніх часів, коли під охорону потрапляли тексти трагедій давньогрецьких авторів, клейма і знаки ремісників, а в період Середньовіччя авторські права, права на винаходи оформлювались характерними для тієї доби привілеями, які надавали особливі права, переваги особі для використання її творіння.

Особливо важливими для становлення та розвитку інституту права інтелектуальної власності стали поширення книгодрукування, промислова революція, які перетворили правову охорону авторських прав та винаходів нагальною необхідністю, вимогою часу.

XIX століття можна справедливо назвати періодом розквіту, адже саме в цю епоху формуються основні концепції та теорії права інтелектуальної власності, воно стає об'єктом досліджень філософів, у державах Європи, з'являються законодавчі акти, присвячені правовій охороні інтелектуальної власності, виникає міжнародна система охорони інтелектуальної власності.

Своєрідністю характеризується інтелектуальне право в XIX столітті на теренах України, землі якої були розділені між двома імперіями – Російською та Австро-Угорською, правові системи яких були відрізнялись в силу особливостей історичного, культурного розвитку та суспільно-політичного устрою.

На західноукраїнських землях діяло законодавство Австро-Угорської імперії, яке формувалось під впливом західноєвропейських ідей та передбачало правову охорону авторських та патентних прав на рівні закону, що давало можливість забезпечити від посягань своє творіння широкому колу осіб.

Наприкінці XIX ст. в Австро-Угорщині був скликаний конгрес з патентних реформ, у результаті якого було ухвалено рішення про необхідність укладення міжнародного договору про захист винаходів, що свідчить про усвідомлення необхідності виведення питання захисту патентних прав на міжнародний рівень.

Щодо українських земель, які перебували у складі Російської імперії, то тут, на думку Меггса П. Б., Сергєєва А. П., специфічною рисою російського законодавства у сфері права інтелектуальної власності було широке втручання держави у відносини авторів творчих досягнень та їх користувачів, авторське право виникло та протягом тривалого часу існувало в рамках цензурного законодавства, держава залишала за собою широкі можливості втручання у сферу патентної монополії.

Дослідження періоду історії, протягом якого охорона прав на інтелектуальну власність трансформувались з факультативної, побічної в обов'язкову, стала звичайним явищем, дає можливість краще зрозуміти особливості сучасної системи правової охорони інтелектуальної власності та вдосконалити законодавство з метою ефективного захисту прав на результати творчості.

УДК 340.12 (075.8)

Коросташова Т. А.

соискатель кафедры гражданского и уголовного права и процесса,
ЧГУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ВИДОВОЕ ДЕЛЕНИЕ АНТИКРИМИНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ: ПРИГЛАШЕНИЕ К ДИСКУССИИ

Ступенчатое сущностное видовое деление антикриминальной ответственности (при причинении существенного и более физического, имущественного и/или морального вреда любым государственно-управленческим правоотношениям):

1. **Позитивная антикриминальная ответственность** (отдельные ее виды практически выступают в качестве негативной юридической ответственности, но концептуально следует стремиться к использованию их лишь в качестве позитивной юридической ответственности, которая не должна допускать совершения правонарушения): 1.1. Лечение различных видов зависимости. 1.2. Специальная конфискация (безвозмездное изъятие криминогенных объектов). 3. Оплатное изъятие криминогенных объектов. 1.4. Устранение иных причин и условий, способствующих совершению преступлений и иных макроправонарушений.

2. **Негативная антикриминальная ответственность** (наступающая после совершения макроправонарушения):

2.1. **Карательно-воспитательная:** 2.1.1. **Наказания** (в отношении надлежащего субъекта). 2.1.2. **Паранаказания** (в отношении лиц до 11 лет о назначении мер воспитательного характера и в отношении лиц, не достигших возраста назначения наказаний, о назначении принудительных мер воспитательного характера). 2.1.3. **Квазинаказания** (в отношении невменяемых лиц и ограниченно вменяемых лиц о назначении принудительных мер медицинского характера). 2.1.4. **Квазипаранаказания** (в отношении квазипарапричастных лиц о восстановлении нарушенного правового статуса и о ходатайстве суда в парламент о введении в УК Украины соответствующего состава деяния и антикриминальной ответственности).

2.2. **Восстановительная антикриминальная ответственность:**

2.2.1. **Солидарная восстановительная антикриминальная ответственность** (при причинении ущерба совместными преступными деяниями

неопределенного количества лиц определенного суммативного юридического лица или организации, когда невозможно конкретизировать деяния каждого из участников по причинению суммативного материального и/или морального ущерба, что обуславливает необходимость привлечения виновных к солидарной сопутствующей и восстановительной антикриминальной ответственности в виде возмещения вреда и иного восстановления нарушенного правового статуса социосубъектов): 2.2.1.1. Контрибуция: 2.2.1.1.1. Тотальная контрибуция (к отдельным или нескольким государствам, совместными преступными деяниями которых причинен вред). 2.2.1.1.2. Региональная контрибуция (в отношении отдельных или нескольких регионов государства, совместными преступными деяниями жителей которых причинен вред). 2.2.1.1.3. Локальная контрибуция (в отношении отдельных преступных организаций: к бандам, террористическим организациям и пр.).

2.2.2. Индивидуальная восстановительная антикриминальная ответственность: 2.2.2.1. Возмещение физического, материального и морального вреда. 2.2.2.2. Иное восстановление прав, свобод, интересов или обязанностей физических, юридических лиц, государства.

2.2.3. Сопутствующая антикриминальная ответственность: 2.2.3.1. Отдельные виды позитивной антикриминальной ответственности, которые не были проведены до совершения макроправонарушения. 2.2.3.2. Поддержка антикриминального позитива (поощрение способствования устранению причин и условий и/или иному преодолению макроправонарушений).

УДК 349.2:331.5

Котова Л. В.,

к.ю.н., доцент кафедры правознавства
ІЮ та МП СНУ ім. В. Даля, м. Луганськ, Україна

ЩОДО РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ СУЧАСНИХ ГНУЧКИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ

Проголошення України соціальною державою зобов'язує до проведення активної соціальної політики, в тому числі й у сфері правового регулювання зайнятості. В умовах економічної кризи, скорочення чисельності працівників, зниження попиту на робочу силу пошук роботи стає все складнішим завданням. Сьогодні значних масштабів набуває практика «тіньової» зайнятості, трудові правовідносини, особливо в комерційному секторі економіки, часто підмінюються цивільно-правовими. Як наслідок, працівники фактично позбавляються навіть існуючого мінімуму гарантій, оскільки в умовах різкого спаду вітчизняного виробництва застосування трудового законодавства України

в повному обсязі стає для вітчизняного роботодавця економічно не вигідним і нереальним. У свою чергу, високий рівень безробіття в країні і, водночас, фактичне (але не врегульоване нормами закону) існування на практиці сучасних гнучких форм зайнятості, актуалізують доцільність вивчення досвіду найбільш економічно розвинених країн світу у сфері використання і правового регулювання лізингу робочої сили та його найпоширеніших схем.

Сучасні типи зайнятості (аутстафінг, аутсорсинг, підбір тимчасового персоналу тощо) часто проникають на ринок праці через неформальний сектор. Тому реакції основних учасників ринку праці призводять до результатів, які мало прогнозовані та неочікувані, в той час як посилення конкуренції, необхідність стимулювати продуктивність праці й економічну реструктуризацію потребують гнучкого ринку, який би міг оперативнo адаптуватися до потреб економіки, що швидко змінюється.

Але проблема ефективного використання трудового потенціалу є актуальною не лише в Україні, а й в усіх країнах. Зарубіжний досвід показує, що однією з сучасних форм працевлаштування, поширеною в найбільш економічно розвинених країнах, є лізинг робочої сили (позикова праця). За даними МОП у країнах – учасниках ЄС 1,4 млн осіб працюють як позикові працівники. Найбільш активно позикова праця застосовується в Голландії – 4 %. В усіх без винятку країнах ЄС спостерігається загальна стійка тенденція прагнення роботодавців залучати працівників через агентства з лізингу персоналу. Так, у Великобританії позикові працівники працюють не лише в приватному, а й у державному секторі економіки (її уряд передав інформаційні системи податкових відомств на аутсорсингове обслуговування). Корпорації Японії широко практикують «здачу в оренду» на певний строк своїх працівників компаніям, які мають дефіцит робочої сили.

Лізинг, або оренда, працівників (персоналу) – поняття умовні для трудового права. Вони запозичені з цивільного права в ході пошуку ефективних форм управління персоналом за досвідом зарубіжних фірм, що вживають термін «позикові працівники». Лізинг, оренда, позика, перенайм персоналу в цьому випадку – поняття синонімічні. Класична схема лізингу охоплює договірними відносинами три сторони: працівник – лізингодавець – лізингоотримувач. Але єдиним власником робочої сили в лізингу є працівник.

Сьогодні існує кілька схем лізингу персоналу, найбільш поширеними серед яких є аутстафінг (outstaffing) і аутсорсинг (outsourcing). Однією з характерних рис лізингу робочої сили є фактична робота саме в іншій організації, про що сторони домовляються при укладанні трудового договору. Таким чином, при лізингу робочої сили виникають трудові відносини, які не вписуються в звичні рамки правового регулювання праці.

На сучасному етапі країни світу за рівнем правового забезпечення лізингу як такого, можуть бути об'єднані у три групи, а саме: – країни (Франція, Італія й ін.), що мають спеціальні закони, які регулюють лізингові відносини; – країни, що використовують окремі законодавчі акти з лізингу (Англія, Австрія, Канада та інші); – країни, що не мають спеціальних законів з лізингу й відповідних лізингу підзаконних актів (США, Німеччина).

В Японії у 1985 р. був ухвалений Закон про перенайм робочої сили, що, нарешті, дозволило приватним агентствам активно займатися працевлаштуванням населення. На підставі спеціально видаваного дозволу або шляхом подачі звіту інспекційній службі міністерства праці такі компанії почали одержувати право на лізинг робочої сили, тобто на її наймання з наступним наданням у розпорядження іншого роботодавця. Однак, зазначає Т. Н. Матрусова, цілі щодо регулювання ринку праці, задекларовані японськими політиками, були досягнуті не відразу. Закон не раз переглядався та доповнювався, і лише у 2004 р. були зняті всі обмеження на діяльність комерційних агентств з працевлаштування, і було досягнуто повної лібералізації ринку праці. А, оскільки агентства беруть на себе витрати з підбору кадрів, їх навчання і соціального захисту, компанії, що користуються їх послугами, істотно скорочують свої витрати. Саме тому чисельність робочої сили, використовуваної в Японії на умовах лізингу, швидко збільшується.

Натомість в Україні спеціальний закон, який регулював би перенайм робочої сили, не ухвалювався. Незважаючи на вельми перспективний характер лізингу робочої сили, законодавчо-правову базу щодо його регулювання в Україні й досі не сформовано. Але не менш перешкоджаючим розвитку лізингу персоналу в нашій країні фактором є елементарна необізнаність. С. Салтицький з цього приводу зазначає, що основною особливістю українського ринку є відсутність чіткого розуміння, що таке аутсорсинг, аутстафінг і, відповідно, трактування очікуваних результатів.

У сучасних умовах, на думку багатьох фахівців, жодна компанія не може гарантувати людині постійну зайнятість. У силу цього все більше людей орієнтуються на гнучкий підхід до своєї трудової діяльності: робота поза офісом, неповний робочий день або праця на позиковій основі. За прогнозами експертів, близько 50 % усіх працівників приблизно через 10-20 років працюватимуть за контрактом, за сумісництвом або тимчасово. Як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці вважають, що лізинг робочої сили довів свою економічну ефективність: по-перше, позикова праця дозволяє підприємствам-користувачам швидко замінювати відсутніх з тієї чи іншої причини працівників (хвороба, відпустка, відрядження тощо); по-друге, він дозволяє гнучко змінювати кількісний склад робочої сили при коливаннях економічної кон'юнктури (наприклад, у пік продажів);

по третє, лізинг допомагає мати в розпорядженні підприємства необхідне число працівників для оперативного виконання конкретних виробничих завдань (наприклад, термінових або несподіваних замовлень); і по-четверте, позикова праця дозволяє оптимізувати витрати на персонал.

Саме використання тимчасового персоналу надає компаніям можливість адаптуватися на організаційному рівні до короткострокових змін кон'юнктури ринку. При цьому знижуються ризики виникнення неефективної структури кадрів, неякісної роботи кадрової служби, виникнення зайвих витрат на пошук, добір і найом працівників, підвищення витрат на підготовку (перепідготовку) кадрів, страйків. Крім того, залучення позикової сили сприяє стабільності зайнятості основної частини робочої сили, що не стосуються звільнення притягнутих ззовні працівників. В. С. Васильченко, А. М. Гриненко, О. А. Грішнова і Л. П. Керб підкреслюють, що «лізинг робочої сили в інших країнах дозволяє упорядкувати міграційні потоки працездатного населення усередині держави, легалізувати потоки робочої сили, яка виїздить на сезонні та тимчасові роботи за кордон.

Водночас вирішуються такі важливі питання, як працевлаштування й соціальний захист працівників. Д. А. Аширов з цього приводу зазначає, що працівникам лізинг дає певні переваги: – стабільне положення для лізингових співробітників (як-от: безперервність трудового стажу, оплата відпусток, лікарняних, оздоровчих заходів тощо); – постійне завантаження (наприклад, зарплата тимчасових робітників у Росії становить 200-300 доларів США на місяць, у середньому ж тимчасові працівники одержують 300-600 доларів США на місяць); – можливість знайти роботу (так, за даними статистики 10 % позикових працівників отримують пропозицію щодо постійної роботи).

Проте варто зауважити, що сьогодні використання існуючих схем лізингу робочої сили в Україні має ряд суттєвих недоліків, основним з яких є відсутність законної можливості впливати на якість виконуваної роботи. Лізинговий персонал не знаходиться у штаті підприємства, не підкоряється правилам внутрішнього трудового розпорядку, до нього не може бути застосоване дисциплінарне стягнення, його не можна відсторонити або звільнити з ініціативи роботодавця. Отже, враховуючи реалії сьогодення, маючи на меті вирішення проблем безробіття в Україні і пошук нових джерел робочої сили та оптимізації її використання, необхідно якнайшвидше розробити дієві механізми, зокрема, законодавчо врегулювати фактично існуючі на практиці нетипові форми зайнятості, які довели свою ефективність і є розповсюдженими у всьому світі, зокрема – лізинг робочої сили.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ГРОМАДЯН ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Сталий соціально-економічний розвиток нашої держави, особливо в складних сучасних геополітичних умовах, постає одним із головних факторів подальшої розбудови суверенної України у світовому просторі. Серед інших чинників саме підвищення рівня правосвідомості громадян, правова освіта населення посягає важливе місце для становлення самостійної держави.

Ще 18 жовтня 2001 року Указом Президента України № 992/2001 було затверджено Національну програму правової освіти населення. Основними завданнями Програми є:

- підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, громадян, які перебувають на державній службі, обрані народними депутатами України, депутатами місцевих рад, викладачів правових дисциплін та журналістів, які висвітлюють правову тематику;
- створення належних умов для набуття громадянами знань про свої права, свободи і обов'язки;
- широке інформування населення про правову політику держави та законодавство;
- забезпечення вільного доступу громадян до джерел правової інформації;
- вдосконалення системи правової освіти населення, збереження та розвиток вітчизняних традицій у цій сфері.

Зазначена програма включає в себе достатньо широкий спектр заходів: починаючи із розроблення і затвердження в установленому порядку регіональних програм правової освіти населення, закінчуючи пропозицією щодо створення у місті Київ Палацу юриста.

Деякі заходи, передбачені вказаною вище Програмою, були запроваджені і мали відповідний ефект. Так, відповідно до пункту 17 Програми запроваджено обов'язкове викладання основ правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах, починаючи з 9 класу. На місцевому рівні в багатьох регіонах затверджені регіональні програми правової освіти населення. Проте багато заходів або носило характер разових акцій або зовсім не виконано.

Так, Програма передбачає, що складовою частиною правової освіти є *самоосвіта громадян з питань права і держави*. Методичні рекомендації

з питань правової самоосвіти громадян повинні бути розроблені Міністерством освіти і науки України, Міністерством юстиції України, Інститутом держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Академією правових наук України та повинні періодично публікуватися у виданнях педагогічного, юридичного, культурно-освітнього спрямування. Але до цього часу таких рекомендацій не розроблено і відповідні заходи в цьому напрямку не здійснюються в обсязі, що передбачений Програмою. Однак саме права права самоосвіта громадян повинна займати одне з найважливіших місць у таких заходах.

Практика показує, що пересічні громадяни, в абсолютній більшості, не знайомі з обсягом своїх прав і свобод, побудовою влади в державі, повноваженнями органів виконавчої влади та місцевого самоврядування навіть в обсягах Конституції України. Проте, не цікавлячись своїми правами людина не здатна належним їх реалізувати та захистити. Особливо нагальним це питання постає в умовах інформаційного потоку, який виливається на громадян з екранів телебачення та мережі Інтернет. Дуже часто (скоріше, практично – завжди) громадяни пізнають новини в чинному законодавстві лише через призму погляду ЗМІ. І лише професійні юристи та інші спеціалісти користуються першоджерелами – текстами нормативно-правових актів. Означене впливає на формування громадської думки, яка далеко не завжди обґрунтована на достовірній інформації.

Так, маніпуляції окремих політичних сил-антагоністів навколо Закону України «Про засади державної мовної політики» призвели до протистояння в суспільстві як у період його ухвалення у 2012 році, так і в момент розгляду питання про його відміну у лютому 2014 року. Насправді якщо б громадяни цікавились та користувались абсолютно безкоштовним та достовірним першоджерелом чинного законодавства, – інтернет-ресурсом нормотворчої та законодавчої бази Верховної Ради України, – то могли б самостійно дійти до висновку, що ані з ухваленням, ані з відміною вказаного вище закону кардинальних змін у державній мовній політиці не відбулось.

З ухваленням Закону України «Про засади державної мовної політики» здійснена так звана кодифікація чинних в Україні нормативно-правових актів: Закону Української РСР «Про мови в Українській РСР», Конституції України, в якій проголошено, що єдиною державною мовою в державі Україна є виключно українська мова, а мовам національних меншин (російський та іншим) надається право вільного використання, вивчення та розвитку, а також норм Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 року, ратифікованої Верховною Радою України у 2003 році, яка дозволяла ухвалювати органам місцевого самоврядування рішення про застосування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці відповідну регіональну мову. Ні введення другої

державної мови (російської), ні притискування та обмеження у праві використання української мови Закону України «Про засади державної мовної політики» не передбачав, проте необізнаність наших громадян про зміст таких вагомих актів законодавства призводить до можливості перекручення та прямої маніпуляції інформацією, що стосується застосування цих актів.

І в цьому напрямку саме вищі навчальні заклади, які здійснюють фахову підготовку юристів, повинні сказати своє слово. Організація відповідних семінарів, тренінгів з різних питань юриспруденції, активна робота консультаційних та колцентрів, юридичних клінік за участю студентів-правознавців та населення будуть корисні як для самих студентів, так і для громадян. Подальша реалізація заходів, передбачених Національною програмою правової освіти населення, що затверджена Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992/2001, за участю органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та, безперечно, вищих навчальних закладів повинна стати запорукою формування правосвідомості громадян з активною громадською позицією, обґрунтованою на знанні актів чинного законодавства України, а не на популістських лозунгах різних політичних сил.

УДК 340.П+343.98

Ланцедова Ю. А.,

к.ю.н., доцент кафедри гражданского и уголовного права и процесса,
ЧГУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

НОВАЯ КОНЦЕПЦИЯ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТИ УСТАНОВЛЕНИЯ ЛИЧНОСТНЫХ И ВЕЩЕСТВЕННЫХ ИСТОЧНИКОВ АНТИКРИМИНАЛЬНЫХ СВЕДЕНИЙ

Новая концепция последовательности установления личностных и вещественных источников в антикриминальном судопроизводстве может быть представлена таким образом:

1. Привлечение личностных источников антикриминальных сведений:

1.1. Поиск (предположительное установление среди лиц, тех из них, которые могут стать личностным источником в контексте преодоления конкретного правонарушения). 1.2. Выявление: 1.2.1. Констатация аутентичности (установление наличия у предполагаемого личностного источника его трех базисных юридических свойств – антиделиктной значимости, вменяемости и сознательности лица). 1.2.2. Индивидуализация (установление анкетных данных личностного источника). 1.3. Розыск (установление места нахождения личностного источника с известными анкетными данными). 1.4. Встреча (любое практическое действие

антиделиктолога или личностного источника, которое может обеспечить в процессе общения или негласного контакта с личностным источником получение от него антикриминальных сведений: добровольная явка личностного источника, его привод, негласный контроль средств связи личностного источника и др.).

2. Собираение вещественных источников антикриминальных сведений:

2.1. Поиск (предположительное установление среди существующего разнообразия материальных объектов, тех из них, которые могут стать вещественным источником в контексте преодоления конкретного правонарушения). 2.2. Выявление: 2.2.1. Констатация аутентичности (установление признаков материального объекта, по которым можно сделать вывод о наличии субстанции или трассы, в последнем случае – какой именно трассы: отпечатка, диагностического отображения, ситуационного отображения). 2.2.2. Индивидуализация (установление тех признаков внешнего строения материального объекта, по которым его можно будет распознать среди иных материальных объектов, когда отсутствие достаточного количества такого рода признаков понуждает прибегнуть к искусственной индивидуализации объекта через его упаковку в присутствии понятых и других участников де-факто процессуального действия). 2.3. Розыск (установление места нахождения вещественного источника с известными индивидуальными признаками). 2.4. Принятие (фактический переход вещественного источника через выемку из владения физического или юридического лица к антиделиктологу). 2.5. Закрепление (применение таких физических и иных средств, которые должны полностью исключить или хотя бы предельно возможно минимизировать дальнейшую порчу или иное неконтролируемое и нежелательное изменение вещественного источника). 2.6. Изъятие (применение таких технических средств и манипуляций с вещественным источником, которые позволяют его перенести на любой иной носитель, в т. ч. в упаковку; о способе изъятия недвижимых и громоздких трассосубстанций). 2.7. Упаковка (применение таких технических средств и методов, которые позволяют в присутствии понятых и других участников де-факто процессуального действия искусственно индивидуализировать трассосубстанцию, исключить неконтролируемое проникновение к ней иных лиц, исключить или максимально минимизировать порчу и иное нежелательное и неконтролируемое изменение трассосубстанции). 2.8. Хранение (применение таких технических средств и создание таких условий, которые должны исключить или максимально минимизировать порчу и неконтролируемое и нежелательное изменение трассосубстанции). 2.9. Транспортировка (применение таких технических средств, которые позволяют безопасно и контролируемо перемещать трассосубстанцию из одного места в иное). 2.10. Истребование справок (истребование от юридических и не

исключено и физических лиц любых справочных сведений, когда такого рода справка будет иметь статус документа) и/или получение от физических либо юридических лиц иных документов и трассосубстанций.

2.11. Получение образцов трассосубстанции для сравнительного исследования.

УДК 341.32.5

Лісна І. С.,
к.ю.н., доцент кафедри історії та теорії держави і права,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна;
Гайдай С. В.,
студентка V курсу юридичного факультету,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЮРНБЕРЗЬКОГО ПРОЦЕСУ

Забезпечення безпеки життєво важливих інтересів держав вимагає консолідованих зусиль на міжнародному рівні, вироблення глобальної комплексної системи правових заходів для попередження, припинення і виявлення міжнародних злочинів та притягнення винних фізичних осіб до відповідальності. Тому досліджувана тема сьогодні є безумовно актуальною.

Підсумки Другої світової війни, мали вирішальний вплив на розвиток міжнародного права другої половини ХХ ст. і корінним чином змінили співвідношення сил на міжнародній арені. Спроба попередити розв'язання Другої світової війни міжнародно-правовими механізмами в межах Ліги Націй виявилася неефективною. Саме тому держави антигітлерівської коаліції вже в ході війни виробляли норми і механізми їх реалізації відносно до нового світового порядку.

Під час конференції міністрів закордонних справ СРСР, Великобританії і США, що проходила в Москві з 19 до 30 жовтня 1943 р. була ухвалена і опублікована «Декларація про відповідальність гітлерівців за вчинені звірства». Це один з перших міжнародно-правових документів про відповідальність і покарання військових злочинців.

Перше завдання полягало в тому, щоб визначити питання юрисдикції суду, тобто, обвинувачений повинен бути засуджений у країні, проти громадян, якої він здійснив інкриміновані йому військові злочини і визнаний відповідальним за законами цієї країни.

Друге завдання, яке виходило з Московської декларації союзних держав – це суд «головних злочинців, злочини яких не пов'язані з певним географічним місцем і які будуть покарані спільним рішенням урядів союзників». Їх судове переслідування і покарання не обов'язково повинні

були відповідати традиційним підставам юрисдикції. Зазначена проблема стала предметом тривалих переговорів між урядами Великобританії, США, Франції та СРСР.

Наступними вагомими кроками у створенні міжнародно-правового забезпечення Нюрнберзького процесу були «Декларація чотирьох держав з питання всезагальної безпеки» та «Декларація трьох держав».

«Декларація чотирьох держав з питання всезагальної безпеки» була ухвалена 30 жовтня 1943 р. У ній заявлялося, що уряди США, Великобританії, Радянського Союзу і Китаю «визнають необхідність установи в можливо короткий термін загальної Міжнародної Організації для підтримки міжнародного миру і безпеки, заснованої на принципі суверенної рівності всіх миролюбних держав, членами якої можуть бути всі такі держави – великі і малі».

«Декларація трьох держав» США, Великобританії та Радянського Союзу була підписана у Тегерані 1 грудня 1943 р. У ній йшла мова не тільки про правила і регламентації війни, але і про її заборону в майбутньому. Так, керівники трьох держав заявляли, «що існуюча між ними згода забезпечить міцний мир. Ми повністю визнаємо високу відповідальність, яка лежить на нас і на всіх Об'єднаних Націях, за здійснення такого світу, який отримає схвалення переважної маси народів земної кулі і який усуне біди і жахи війни на багато поколінь».

Питання про покарання головних нацистських лідерів і їх пособників відображено також у міжнародно-правовому документі «Декларація про поразку Німеччини і взяття на себе верховної влади щодо Німеччини урядами Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Сполученого Королівства та Сполучених Штатів Америки і Тимчасовим урядом Французької Республіки», який було підписано 5 червня 1945 року.

Безумовно, вплив на створення міжнародно-правового забезпечення Нюрнберзького процесу справила Берлінська (Потсдамська) конференція трьох держав: США, Великобританії та СРСР, яка проходила з 17 липня до 2 серпня 1945 року. Було ухвалено угоду «Про Німеччину: політичні та економічні принципи, якими необхідно керуватися при поводженні з Німеччиною в початковий контрольний період». У цій угоді виділений спеціальний розділ VII «Про військових злочинців».

8 серпня 1945 р. у Лондоні було підписано «Угоду між Урядами Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії і Тимчасовим Урядом Французької Республіки про судове переслідування і покарання головних військових злочинців європейських країн осі».

Саме цією Угодою вперше в міжнародно-правовій практиці було створено Міжнародний Військовий Трибунал, організація, юрисдикція і функції якого визначалися спеціальним Статутом, що додавався до цієї Угоди.

Статут Міжнародного Військового Трибуналу складався з 7 розділів, які загалом містили 30 статей.

Статут Міжнародного військового трибуналу сформулював три види найтяжчих міжнародних злочинів, за які були притягнуті до відповідальності головні військові злочинці гітлерівської Німеччини. Також у Статуті було визначено й коло суб'єктів кримінальної відповідальності за злочини проти миру, військові злочини і злочини проти людяності. До їх числа були віднесені керівники, організатори, підбурювачі та пособники, які брали участь у складанні або здійсненні загального плану або змови, направленої до скоєння будь-яких з видів тяжких злочинів.

У Статуті особливо підкреслювалося, що посадове становище підсудних, їх становище як глави держави або відповідальних чиновників різних урядових відомств не повинно розглядатися як підстава для звільнення від відповідальності або пом'якшення покарання.

Слід зазначити, що Трибунал заявив, що видання Статуту було здійсненням суверенної законодавчої влади країн, перед якими німецький рейх беззастережно капітулював, і безперечне право цих країн видавати закони для окупованих ними територій, було визнано цивілізованим світом. Статут не є довільним здійсненням влади з боку держав-переможниць, але з точки зору Трибуналу він є позитивним вираженням міжнародного права, що існувало в момент його створення, і в цих межах сам є внеском в міжнародне право.

Звернемо особливу увагу на те, що при розробці Статуту і заснування Міжнародного Військового Трибуналу чотири держави здійснювали свою діяльність в інтересах Організації Об'єднаних Націй і ставили перед собою завдання про притягнення обвинувачених військових злочинців до відповідальності від імені всього світового співтовариства. Тому не випадково до Лондонської Угоди від 8 серпня 1945 р. приєдналося ще 19 країн: Греція, Данія, Македонія, Нідерланди, Чехословаччина, Польща, Бельгія, Ефіопія, Австралія, Гондурас, Норвегія, Панама, Люксембург, Гаїті, Нова Зеландія, Індія, Венесуела, Уругвай і Парагвай.

20 листопада Міжнародний Військовий Трибунал в урочисто почав своє перше судове засідання.

Нюрнберзький процес, що тривав майже 10 місяців, був найбільшим судовим розглядом в історії людства. Йому судилося відкрити нову еру не тільки в юриспруденції, але й у суспільній свідомості. Процес заклав основу для дослідження Голокосту. Його Статут і Вирок і сьогодні служать справі боротьби з нацизмом, агресією, національно нетерпимістю та тероризму, торжества міжнародного права та права кожної особистості на свободу і безпеку.

ПОНЯТТЯ ҐРУНТОВОГО ПОКРИВУ (ПОВЕРХНЕВОГО ШАРУ) ЗЕМЕЛЬ

Ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель виступає предметом складу злочину, передбаченого ст. 239-1 КК України (Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель). Тому є актуальним питання з'ясування змісту цього поняття.

У ст. 239-1 Кримінального кодексу України використовується термін «ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель». У цьому словосполученні термін «поверхневий шар» поміщено у дужки, які є розділовим знаком пунктуації. Відповідно до правил українського правопису у дужки беруться: 1. Підзаголовки, пояснення іншомовних та маловідомих слів тощо; 2. Вставні слова та вставні речення, подані як додаткові уваги до тексту; 3. Ремарки в драматичних творах при прямій мові дійових осіб; 4. Фрази, що вказують на ставлення слухачів до слів (промови) якоїсь особи; 5. Прізвище автора, що стоїть після цитати, наведеної з його творів; 6. Знак питання або знак оклику в цитатах для вияву ставлення автора до наведеного ним матеріалу. Вбачається, що у цьому випадку дужки вжито для підзаголовку, пояснення. Тобто, поверхневий шар використано як підзаголовок, пояснення ґрунтового покриву земель.

Нормативне визначення ґрунтового покриву земельних ділянок здійснено у Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок, затвердженого наказом Державного комітету України по земельних ресурсах № 1 від 4 січня 2005 р. П. 2 даного Порядку передбачає, що ґрунтовий покрив земельних ділянок – це поверхневий шар ґрунту, який характеризується родючістю. Як бачимо, незважаючи на те, що в назві цього підзаконного нормативного акту і його змісті використовується термін «ґрунтовий покрив (родючий шар ґрунту) земельних ділянок», тлумачення здійснено лише ґрунтового покриву земельних ділянок. Терміном «ґрунтовий покрив (родючий шар ґрунту) земельних ділянок» оперує також Методика визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України № 963 від 25 липня 2007 р.

Термін «грунтовий покрив» вживається в земельному законодавстві, коли мова іде про його зняття, перенесення, нанесення (ст. 168 Земельного кодексу України, Закон України «Про охорону земель», Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»).

Слід також відмітити, що закони України «Про охорону земель» і «Про державний контроль за використанням та охороною земель» використовують термін «родючий шар ґрунту» при регулюванні зняття, збереження і його нанесення.

Аргументовано видається позиція проф. П. С. Берзіна і А. М. Мірошниченка щодо поняття ґрунтового покриву і поняття поверхневого шару як рівнозначних, а поняття ґрунтового покриву як похідного від поняття ґрунту, яке вказує на певний поверхневий шар ґрунту, що розташовується у просторі земельної ділянки (землі). Тому ґрунт у чинному земельному законодавстві обґрунтовано визнається одним із складників земельних ділянок (землі).

Тому слід сказати, що використання терміна «грунтовий покрив (поверхневий шар) земель» у ст. 239-1 Кримінального кодексу України є некоректним, не відповідає положенням земельного законодавства і не сприяє ефективності кримінально-правової охорони земель. Обґрунтованим є використання у Кримінальному кодексі України терміна «грунтовий покрив земель», під яким слід розуміти поверхневий шар природно-історичного органічно-мінерального тіла, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості, тобто здатності задовольняти потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі і теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку.

УДК 343.126.4

Острогляд О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, проректор з наукової роботи
ІФУП ім. Короля Данила Галицького, м. Івано-Франківськ, Україна

СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Розпочинаючи розгляд цього питання спочатку потрібно визначитися, що таке реалізація кримінально-правової політики.

На сьогодні існує значна кількість визначень кримінально-правової політики. Серед найбільш прийнятних можна вказати наступне: «Кримінально-правова політика визначається як частина внутрішньої політики держави, основоположна складова державної політики протидії

злочинності, напрямок діяльності держави у сфері охорони найбільш важливих для особи, суспільства і держави благ, законних інтересів і суспільних відносин від злочинних посягань, що виражається у визначенні кола злочинних діянь і законодавчих ознак останніх і формулювання ідей і принципів положень, форм і методів кримінально-правової дії на злочинність з метою її зниження і зменшення її негативного впливу на соціальні процеси».

За визначенням Великого тлумачного словника сучасної української мови: «Реалізація – здійснювати, робити реальним, втілювати що-небудь у життя».

Таким чином, можна визначити, що реалізація кримінально-правової політики це здійснення (втілення в життя) напрямку діяльності держави у сфері охорони найбільш важливих для особи, суспільства і держави благ, законних інтересів і суспільних відносин від злочинних посягань, що виражається у визначенні кола злочинних діянь і законодавчих ознак останніх і формулювання ідей і принципів положень, форм і методів кримінально-правової дії на злочинність з метою її зниження і зменшення її негативного впливу на соціальні процеси.

Наступним етапом аналізу є розуміння форм реалізації кримінально-правової політики.

Підходів, що ж входить до форм реалізації кримінально-правової політики є досить значна кількість.

Узагальнюючи їх можна зробити ряд висновків: 1. Форми реалізації кримінально-правової політики залежать від того хто розуміється суб'єктом її здійснення; 2. Інколи форми реалізації змішуються з поняттям форма (джерело) кримінально-правової політики, де абсолютно логічно основною формою є закон, а саме Кримінальний кодекс.

Таким чином, якщо прийняти за основу твердження, що кримінально-правова політика – це політика, яка здійснюється виключно державними органами, або кримінальна (кримінально-правова) політика це державна діяльність, яка не може бути в ні в якому об'ємі делегована приватним особам, громадським і недержавним організаціям і навіть державним організаціям, які не займаються законотворчою і правозастосовною діяльністю, то формами реалізації кримінально-правової політики будуть: правотворчість і правозастосовна діяльність.

Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови під суб'єктом можна розуміти особу, групу осіб, організацію і т. ін., яким належить активна роль у певному процесі, акті.

Таким чином, якщо вважати, що правотворчість – це форма реалізації кримінально-правової політики, що має свою специфіку, оскільки в ній одночасно є елементи формування кримінально-правової політики, тобто закріплення теоретичних положень і надбань на законодавчому рівні і одночасно елементи впровадження кримінально-правової політики в життя, то її суб'єктами будуть Верховна Рада України, Конституційний

Суд України, Пленум Верховного Суду України, Пленум вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ (що виходить з розуміння джерел кримінально-правової політики).

Правозастосовча діяльність як форма реалізації кримінально-правової політики – це застосування та виконання в практичній діяльності кримінально-правових норм.

Суб'єктами правозастосовчої діяльності як форми реалізації кримінально-правової політики в такому випадку будуть правоохоронні та судові органи, тобто ті органи і посадові особи, для яких кримінально-правова дія на злочинність є однією з основних функцій.

УДК 342.56(091)

Патлачук В. Н.,
к.ю.н., ст. викладач кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права МДУ,
м. Маріуполь, Україна

СУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ РАДИ СТАРШИН У ГЕТЬМАНЩИНІ

Особливість судової компетенції Ради старшини полягала у визначенні її не лише підсудністю справ, а й персональним складом, що юридично зафіксовано у ст. 3 Конотопських статей 1672 р. та підтверджено ст. 12 Переяславських статей 1674 р. Цими документами встановлено, щоб гетьман «над ними військовою старшиною никакой справедливости без совету всей старшини и безвинно не чинил».

До складу суду Старшинських рад входили всі старшини генерального і полкового рівня, бунчукові та значкові товариші, козацькі урядники, впливові представники духовництва, міщанства і української шляхетної знаті, які мали авторитет у козацтва. Суд Ради старшин над священнослужителями вимагав обов'язкової участі у ньому представників вищого духовенства, подібно до суду Ради генеральної старшини.

Хоча Суд Ради старшини не був постійний – він відправлявся епізодично, створювався спеціально на певний час, – це була юридична установа, що входила до складу системи вищих судових органів Гетьманщини. Розширений склад Старшинської ради у 1763 р. ухвалив рішення про реформування системи судочинства та запровадження судів городських, земських та підкоморських, що переконливо вказує на належність до її прерогатив права законодавчої ініціативи.

Старшинські ради тісно контактували з гетьманським судом. За погодженням з царським урядом вони давали згоду гетьману на винесення вироків генеральним і полковим старшинам, що обмежувало одноосібну владу гетьмана. Л. Гамбург зазначає, що, виконуючи при

цьому власні вироки за підтримки самодержавства, «Старшинські ради перетворилися на репресивно-каральні органи, що сприяли царизму в поширенні тоталітарних методів правління на Україні». Однак, на наш погляд, судова діяльність Старшинських рад сприяла збереженню українські правові норми від повного витіснення їх російськими.

Ряд серйозних справ розслідувався і вирішувався спільно органами царської влади і Ради старшини. В 1722-1723 рр., наприклад, у такому порядку розглядалася чолобитна про зловживання тодішнього генерального судді.

Часто юрисдикція Гетьманського суду поєднувалася з юрисдикцією Суду Ради старшини і Ради генеральної старшини, що здійснювалися за ініціативи самого гетьмана, на чому систематично наполягав російський уряд, який з часів Ю. Хмельницького прагнув обмежити судову владу гетьмана старшинськими органами.

Відтак Старшинській раді підлягали найважливіші політичні справи – злочини проти держави, про що свідчать документальні джерела. Одно з них повідомляє, що 7 червня 1673 р. князь Ромодановський сповіщав Москву, що двох українців, які казали «непристойные слова» на царя, надіслано до Гадяча. Гадяцький полковник писав Ромодановському, що він «велель ихъ до гетманского приказу и до съезду полковников посадить в яму, а казнь де имъ будетъ, за ихъ вину, после Світлого Христова Воскресенья».

Інший приклад. 25 листопада 1673 р. гетьман І. Самойлович сповіщав А. Матвеева, що він затримав С. Куницького, який їздив до Польщі просити для себе і для Дмитрашка-Райчі шляхетства. «Велю его, – писав гетьман, – въ заключеніи держати, доколе все полковники, какъ у насъ обыкновеніе, въ Крещеніе Господне съедутца, и въ то время яве пусть его судятъ со всею старшиною войсковою, чтобъ и впредь иные, такovy ж непостоянные, не посмели того чинити».

У 1652 р. Б. Хмельницький, бажаючи уникнути невдоволення козацького війська, публічно звернувся до полковників провести суд над козаками – порушниками Білоцерківської угоди 1651 р., яким підкріпив винесений пізніше вирок.

У 1654 р. Рада старшини з ініціативи гетьмана збиралася для судів над затриманими польськими шляхтичами, старшинами і духовними посадовими особами, яких обвинувачували у шпигунстві і державній зраді на користь Речі Посполитої, та у зловживаннях на державному рівні. Як уже зазначалося, в окремих випадках у XVII ст. Суди Ради старшини поширювали свою юрисдикцію навіть на самих гетьманів. Так, у березні 1672 р. Д. Многогрішний був усунутий з гетьманства і арештований генеральною старшиною за звинуваченням у таємному зговорі з гетьманом Правобережної України П. Дорошенком і султаном Оттоманської Порти з наміром перейти під сюзеренітет султана, після

чого під арештом був перевезений до Москви на остаточний царський суд. Та ж участь спіткала гетьмана І. Самойловича. Про суд над полковниками і духовними посадовими особами, як і про вироки, гетьман повідомляв російському уряду.

Як бачимо, у XVII ст. до юрисдикції Ради старшини відносилися справи державно-політичного характеру. У першій чверті XVIII ст. такі справи поступово перейшли в підсудність центральних органів Московської держави, а судові функції Ради старшини звелися до розгляду різноманітних, переважно цивільних, справ, що не мали особливого державного значення. Але все ж таки Рада Старшин брала участь у розробці кодексу «Прав, за якими судиться малоросійський народ» та в ухваленні судової реформи 1763 року.

Суд Старшинської ради сприяв збереженню фундаментальних принципів українського судочинства, до яких належать: виборність складів судових колегій усіма повноправними громадянами (в містах), широке представництво громад на засіданнях, наявність елементів суду присяжних, право громади судити своїх членів і право вибору суду всіма вільними людьми, також виборність судових колегій, колегіальність; участь представників громадськості в підготовці судових рішень і вироків; звинувачувально-змагальний характер цивільного процесу; широке застосування судами норм місцевих звичаїв.

УДК 343.91:342.56(091)

Патлачук О. В.,
здобувач кафедри теорії та історії держави і права,
МДУ, м. Одеса, Україна

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ СУДУ ЗА СТАТУТАМИ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

Реформування судової системи України викликає необхідність осмислення того історичного шляху, який пройшли вітчизняні судоустрій і судочинство. Важливим етапом для вивчення історичного досвіду в цій царині є XVI ст., коли у Великому князівстві Литовському (а саме в його складі перебувала більшість українських земель) було проведено судову реформу і було видано Статути Великого князівства Литовського, один з яких (Статут 1566 року) закріпив результати цієї реформи.

Створивши систему земських, гродських і підкоморських судів, держава мусила посилити контроль за виконанням судових рішень і захист судів, вживаючи заходів щодо їхньої безпеки. Це проявилось у внесенні до Статуту 1566 і Статуту 1588 років низки статей, які регламентували поведінку осіб у суді та порядок відправлення

судочинства у знов створених судах. Метою роботи є аналіз злочинів проти суду, що було новим для литовсько-руського права.

Держава дбала про дотримання порядку в суді. Статут 1566 року зобов'язував сторони з'являтися до суду без зброї (дозволялося мати при собі лише меч або кинджал, «корд» – як ознаку шляхетської гідності). За вхід до судового помешкання зі зброєю сплачувався штраф 12 рублів грошей на користь великого князя. Розгляд справи порушника відкладався доти, поки той не з'явиться без зброї. Якщо ж порушник і надалі не виконає вимогу суду, зазначалося в Статуті, він вважатиметься таким, що не з'явився до суду, втратить справу і понесе відповідне покарання (Статут 1566 року, розд. IV, арт. 38, 39).

Передбачались певні заходи стосовно недоторканності учасників суду і сторін. За образу словами іншої сторони або членів суду винного ув'язнювали на 6 тижнів у замку; за поштовх або удар – стягали штраф 12 рублів грошей і ув'язнювали в замку на 6 тижнів. За виймання зброї у суді відтявали руку. За поранення або вбивство як членів суду, так і іншої сторони карали на смерть. Родичі і спадкоємці вбивці мали виплатити родичам вбитого з його маєтку «головщину» – штраф за голову вбитого. Дозволявся збройний опір у випадку збройного нападу; такий опір вважався необхідною обороною і не карався. За втечу від відповідальності порушник порядку в суді підлягав виволанню (Статут 1566 року, розд. IV, арт. 41).

Члени суду також відповідали за дотримання порядку в суді. У випадку образи сторін членами суду ті могли заявити про це великому князеві. Той викликав гродський уряд і вимагав пояснень. У разі підтвердження істинності скарги члени суду мали відсидіти в ув'язненні в замку 6 тижнів. За порушення мирного розгляду справи, поранення або забиття під час процесу будь-кого з його учасників члени гродського суду підлягали смертній карі, головщина родичам вбитого виплачувалась з маєтку вбивці (Статут 1566 року, розд. IV, арт. 41). Однак старости, воєводи й гродські судді мали привілеї в галузі підсудності: вони підлягали виключно суду великого князя (окрім таких справ, що виникали в них як у власників маєтку, – тоді вони судились, як звичайні землевласники, у земському суді).

Не допускалося насильство над супротивною стороною під час тривання судової сесії. За поранення, вбивство, що прибулий на суд вчиняв їх під час «рочків судових», він негайно «обсилався» возним, йому вручали позов і він мав відповіді за свій вчинок на цій же судовій сесії (Статут 1566 року, розд. IV, арт. 42).

Гродський уряд був виконавчою владою у повіті, отже, до його функцій входило виконання вироків інших судів повіту, які ті не мали змоги виконати самостійно. Для цього при гродському суді знаходилися кат і в'язниця.

Замковий суд мав повноваження вживати суворих заходів стосовно тих, хто не виконує судових рішень. Воевода, староста або намісник оповіщали шляхту повіту про день скликання посполитого (загального) рушіння, в якому повинна була взяти участь вся шляхта без винятку під загрозою штрафу в 24 рублі грошей на користь великого князя, і за допомогою такого рушіння примусово доставляли порушника до гродського суду для здійснення вироку або, за дорученням суду, виконували вирок самі. При цьому із порушника стягувалася «зарука», одна половина якої йшла на користь великого князя, інша – на користь позивача. При повторному нез'явленні порушник оголошувався поза законом і підлягав смертній карі. 1 травня 1577 р. за допомогою ополчення всієї шляхти Луцького повіту, на підставі судового вироку, відбулося введення панів Красенських у володіння частиною маєтку Холонева, що належав волинському каштеляну Мишці-Варковському. Того ж дня, на підставі судового вироку, відбулося введення пана Скленьського, за допомогою ополчення шляхти всього повіту, у володіння частиною маєтку Бородичів.

Однак повітове рушення виявилось недостатньо ефективним, і Статутова поправа 1578 р. змінила заходи щодо порушників: останній відповідав частиною свого маєтку перед позивачем; виконання постанов гродського суду контролювали гродський уряд, возний і два шляхтичі. У разі опору з боку винного позивач мав покликати того на суд великого князя спеціальним мандатом.

Отже, в середині XVI ст. влада намагалася упорядкувати суди і судочинство, законодавчо обмежити свавілля магнатів і шляхти. Формувалася судова влада як така. Образа членів суду, недостойна поведінка на суді вважалися образою правосуддя; держава почала дбати про належну поведінку членів суду, були передбачені покарання за непокірність владі.

УДК 347.214.2:347.23

Розуменко І. В.,
викладач кафедри історії держави і права,
НУ «ОЮА», м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИКИ УКЛАДАННЯ КУПЧОЇ КРІПОСТІ ПРИ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОГО МАЙНА ЗА КОРДОНОМ ЗА РОСІЙСЬКИМ ПРАВОМ XIX – початку XX ст.

Значення нерухомого майна в житті суспільства виходить за межі суто юридичні і торкається економічних, соціальних, політичних основ існування соціуму. Купівля-продаж нерухомого майна, яка забезпечує

його обіг, становить важливий процес, врегулювання якого завжди перебувало в центрі уваги законодавця. Цінність для вітчизняної юридичної науки представляє вивчення історії становлення договору купівлі-продажу нерухомого майна на українських землях, зокрема, протягом XIX – початку XX ст. Цій темі і присвячено цю роботу.

Важливість нерухомого майна як особливого, важливого для держави і суспільства, об'єкту майнових прав особи зумовило особливий порядок реєстрації та обліку права власності на нього та його руху. Необхідним елементом укладення договору купівлі-продажу нерухомого майна за правом Російської імперії, до складу якої у XIX – на початку XX ст. входило більшість українських земель, було укладання купчої кріпості. Цей документ укладався нотаріусами і підлягав державній реєстрації.

Свої особливості мала процедура оформлення договору купівлі-продажу нерухомого майна у випадку, коли один із контрагентів або обидва були іноземцями, а також у випадку, коли договір щодо купівлі-продажу нерухомості, розташованої на території Росії, укладався за кордоном. Для переходу права власності на нерухоме майно необхідно було дотримуватися форми, передбаченої російським законодавством. Обов'язковість для майнових угод іноземців форми, передбаченої російськими законами, може бути виведена зі ст. 822 т. IX Зводу Законів.

У ст. 915 1-ї частини X тому Зводу Законів прямо вказано, що кожний укладений за кордоном акт про нерухомі маєтності, що знаходяться в Російській імперії, для набуття сили кріпчої має бути в піврічний термін представлений відповідному старшому нотаріусу для затвердження у встановленому порядку. Однак у законі не вказано, які саме органи в зарубіжних країнах мають компетенцію здійснювати акти про купівлю-продаж нерухомості, що дорівнюють російським кріпчим актам. У ст. 914 вказано, що акти осіб, котрі перебувають за кордоном, здійснюються та засвідчуються за правилами, викладеними у Статуті консульському. Професор Юріївського університету Л. А. Шалланд на цій підставі стверджував, що російські піддані за кордоном мали укладати договори про купівлю-продаж нерухомого маєтку в Росії у російських консулів. Однак очевидно, що таку можливість мали контрагенти-російські піддані, а для іноземців це не завжди було можливим, хоча б тому, що до російського консулу не завжди можна було вільно потрапити іноземцю. На нашу думку, більш слушною є позиція М. Бруна, згідно з якою істотним було не підданство сторін договору, а те, що порядок його укладання регулювався російським законодавством, яке вимагало обов'язкового затвердження кріпчого акту старшим нотаріусом і засвідчення з боку російського консула, що акт укладений за законами іноземної держави; звернення ж до російського консула саме для укладання акту було не обов'язковим, а факультативним. На користь твердження М. Бруна говорить той факт, що ст. 914 зобов'язує засвідчити

акт у російського консула, але не забороняє сторонам укласти акт у зарубіжного нотаріуса і лише потім надати акт консулу для засвідчення. Це впливає зі ст. 2 та прим. 1; ст. 12 та 16 і прим.; ст. 57 і 58 Консульського Статуту, на які посилається ст. 914 1-ї частини X тому Зводу Законів. У ст. 2 не йдеться про здійснення актів, а лише вказано, що консул засвідчує достовірність усіх актів, які укладають російські піддані в його окрузі. У ст. 12 перелічені книги, які має вести російський консул, але в цьому переліку немає спеціальних актових книг для запису актів про купівлю-продаж нерухомих маєтків. Згідно зі ст. 16, консул має затверджувати своїми підписом і печаткою документи, що укладаються в його окрузі, і повинні бути визнані в Росії. Ст. 57 і 58 зобов'язують російських підданих при купівлі за кордоном іноземних суден пред'являти купчу, якщо вона не була складена в консульстві і не засвідчена консулом. Тож переконаємося, що жодна з цих статей не зобов'язує укладати акти про купівлю-продаж нерухомого майна у російських консулах.

М. Брун вказував, що за Законом 1818 року про укріплення права власності на нерухоме майно (ст. 2), виданого для Царства Польського, дозволялося укладати угоди про купівлю-продаж нерухомого майна і за кордоном, але вимагалось, що в такому випадку вони мали бути укладені згідно із законами тієї іноземної держави, в якій ця угода укладається, а виписки з них були належним чином засвідчені. Можна з вірогідністю припустити, що йдеться про засвідчення консулом. Оскільки ст. 2 Закону 1818 року і ст. 915 ч. 1 т. X Зводу Законів мають спільне законодавче джерело, то правильним бачиться висновок про те, що для однієї частини російських підданих за кордоном було більше свободи щодо форми договору купівлі-продажу нерухомого майна, ніж для іншої частини.

На користь позиції М. Бруна відносно факультативності умови звернення до російського консулу для укладання договору купівлі-продажу нерухомого майна свідчить і той факт, що з деякими країнами, наприклад, Німеччиною, були укладені конвенції, згідно з якими до компетенції російського консулу входили нотаріальні функції і він міг здійснювати угоди щодо купівлі-продажу нерухомостей в Росії навіть у випадку, коли обидва контрагенти були підданими іноземної держави. Але такі конвенції були укладені не з усіма країнами, тож у тих державах, де російські консули не мали нотаріальних повноважень, особи взагалі були б позбавлені можливості укладання договору купівлі-продажу нерухомості в Росії. У судовій практиці відомий випадок, коли старшим нотаріусом був затверджений акт, що укладався за кордоном не у російського консула, а у місцевого нотаріуса; консулом лише засвідчувалося, що акт був укладений згідно з місцевими законами.

Отже, укладання договору купівлі-продажу нерухомого майна, здійснюване за кордоном, тобто в умовах відсутності російських

державних нотаріусів, відбувалося за спрощеною процедурою. Ця процедура не була врегульована існуючим правом, а склалася на практиці та ефективно застосовувалася протягом другої половини ХІХ – на початку ХХ ст.

УДК [34:378.4:167.1](477)«20»

Сущенко В.,
к.ю.н., доцент НаУ«КМА»,
Заслужений юрист України

СТАН І ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ХХІ ст.

Сучасне розуміння класичного Університету в якості інституції, що покликана повсякчасно розвивати і вдосконалювати загальноцивілізаційну культуру як інструмент самореалізації кожної Людини, традиційно включає до складу основних напрямків університетської (універсальної) освітньої та наукової діяльності – юридичну освіту і науку поряд з: філософією, філологією, природничими і медичними науками. Саме ці галузі знань, незважаючи на бурхливий розвиток в останні півстоліття технічних та економічних наук, а також інформаційних технологій – впливали, продовжують впливати і будуть впливати на формування Особистості.

Вислів Генрі Розовського про те, що: «Існує лише три професії, представники яких удостоєні носити мантию: священник, суддя і вчений. Мантия символізує те, що її носії наділені зрілістю розуму, незалежністю суджень і відповідальністю перед власною совістю та Богом. Це означає внутрішню незалежність усіх цих трьох професій: їхній обов'язок – бути останніми, хто дозволить собі діяти примусово і піддаватися тисковій ззовні»¹ – є, на мій погляд, сутнісною характеристикою правничої професії, яку уособлює суддя.

Зважаючи на те, що право разом з мораллю є універсальним інструментом врегулювання людських відносин, особливо в сучасному глобально пов'язаному світі, правознавству – юридичній освіті й науці – належать вагомe місце і роль у системі європейської університетської освіти. Така теза неодноразово підкреслюється різними авторами досліджень проблем юридичної освіти, науки і практики.

---

¹ Цит. за: Марія Зубрицька. Філософський дискурс ідеї Університету: в складних лабіринтах пошуку істини // Ідея Університету: Антологія / Упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2002. – С. 7.

Довготривале відокремлення юридичної освіти, науки і практики від загальносвітових процесів другої половини ХХ століття, спрямованих на утвердження пріоритету основоположних цінностей людства – прав і свобод кожної людини – призвело до консервування методів і засобів вищої, особливо гуманітарної, освіти і має наслідком відсутність повного і точного усвідомлення таких цінностей, постійне їх порушення як з боку держави так і з боку самого суспільства.

Належний аналіз стану і проблем правничої освіти та формулювання відповідних висновків неможливі без урахування стану і проблем практичного правознавства, тобто сучасної юриспруденції в Україні. Узагальнення юридичної практики, що постійно здійснюються і презентуються в суспільстві представниками правничої науки, громадськістю та ЗМІ свідчать про невтішні результати, а саме:

по-перше, з точки зору невдоволення громадян якістю усіх видів і форм правничих послуг;

по-друге, рівнем корумпованості юристів (як, до речі, й представників усього державного механізму і суспільства в цілому), які працюють саме в органах виконавчої влади, судах, прокуратурі, МВС, СБУ тощо;

по-третє, відсутності професійної єдності правничої спільноти та єдиних стандартів корпоративної культури юристів, низького рівня професійної відповідальності правників за результати своєї діяльності.

В узагальненому вигляді можна стверджувати, що ці проблеми породжені декількома умовами стану і розвитку нашого суспільства і державотворення, а саме:

1. Успадкуванням всіх недоліків ідеології тоталітарного режиму радянського періоду, що призвело до спотворення загальнолюдських цінностей, прав і свобод кожної людини.

2. Низьким рівнем, а часто-густо й відсутністю демократичної правової культури і правових традицій в суспільстві, що сформувало правовий нігілізм у переважній частині населення, недовіру до правових інституцій держави та й до самих юристів.

3. Різкою зміною форми економічних відносин, до якої суспільство не було готове ні психологічно, ні інформативно, що призвело до розшарування суспільства за фінансово-матеріальними ознаками та спотворенню уяви про роль матеріальних, моральних і культурних цінностей у житті людини.

4. Відсутністю політичної та економічної стабільності в управлінні державою, вкрай грубими помилками і недоліками у кадровій політиці у сферах: державного управління, у судовій гілці влади, прокуратурі та спеціальних органах підтримання та охорони правопорядку.

5. Законсервованістю системи вищої юридичної освіти на тлі різкого підвищення попиту на правничі послуги та спотворення (перебільшення)

у суспільстві значення і ролі (престижності) правничої професії у нових умовах функціонування нової Української держави.

Окремого аналізу потребує віковий ценз студентів-правників та представників окремих правничих «спеціальностей». Сьогодні, як і «вчора (протягом останніх десятиліть)» студентами денних відділень (а таких більшість) юридичних ВНЗ (юридичних факультетів) в Україні стають молоді люди у 17-18 років, які завершують навчання і отримують диплом юриста у 21-23 роки і фактично набувають право обіймати посади правників у будь-яких сферах функціонування суспільства і держави. Існуючі певні вікові обмеження (ценз) для посад судді або прокурора (25) років не є суттєвими з точки зору морально-психологічної готовності та наявності життєвого досвіду претендентів на ці посади для того, щоб якісно виконувати такі найважливіші суспільно-корисні функції – правосуддя та контролю (нагляду).

Молодий вік студентів-правників і юристів-початківців не корелюється з віком переважної більшості студентів-правників і, тим більше, практикуючих юристів у країнах Європи і Америки. Якщо в Україні професійна кар'єра юриста починається у 22-23 роки, то в інших країнах вона розпочинається у 27-30 років. Такий віковий ценз досягається кількома шляхами: спочатку отриманням базової (бакалаврської) університетської освіти в таких напрямках і циклах:

Перший: 1) гуманітарна, природнича, технічна освіта; 2) відносно коротко тривала (2-3 роки) робота в різних сферах життєдіяльності суспільства; 3) свідомий вибір абітурієнтом набуття університетської правничої освіти; 4) підготовка та складання професійного іспиту на право займатися юридичною практикою; 5) початок професійної кар'єри юриста, як правило, спочатку в якості помічника адвоката або юрисконсульта.

Другий: 1) вступ на правничий факультет університету і отримання базової (бакалаврської) освіти (3-4 роки); 2) стажування (1-3 роки, залежно від країни) за юридичною професією в органах влади та управління або ж в юридичній Компанії (Фірмі); 3) продовження навчання в університеті (1-2 роки) з метою підготовки до складання професійного іспиту на право займатися юридичною практикою; 4) складання академічного іспиту (отримання диплому юриста) і професійного іспиту; 5) початок професійної кар'єри.

Вважаю, що Україні слід запозичити світовий, особливо європейський, досвід країн зі сталими правовими системами і традиціями і на його базі, з урахуванням нашої ментальності, реформувати вищу юридичну освіту як фундамент ефективного реформування правової системи держави.

Ткач Ю. Д.,

к.ю.н., доцент кафедры криминалистики,
ОГУВД, г. Одесса, Украина;

Ткач А. Ю.,

старший эксперт-криминалист

Научно-исследовательского экспертно-криминалистического центра
при ГУ МВД Украины в Одесской области, Украина;

Петриченко Ю. Д.,

курсантка первого курса факультета транспортной милиции
ОГУВД, г. Одесса, Украина

СИСТЕМА ТЕОРОЛОГИЧЕСКИХ, БАЗИСНЫХ И СПЕЦИАЛЬНЫХ ЧАСТНЫХ УЧЕНИЙ КРИМИНАЛИСТИКИ И ОРДИСТИКИ

В развитие позиции А. А. Кириченко теорологическими учениями криминалистики являются такие совокупности знаний, которые имеют значение для развития данной науки в целом, образуют в силу этого ее первую часть «Теорология» и в сущностном тематическом аспекте могут быть представлены так:

1. Периодизация развития отечественной криминалистики.
2. Понятие криминалистики.
3. Системно-структурное строение и содержательно-тематическое наполнение криминалистики.
4. Дисциплинарные связи криминалистики (основываются на новой классификации юридических наук).
5. Дидактические основы криминалистики (строятся на новейшей доктрине юридического образования и науки).
6. Методология криминалистики.
7. Основы версирования, планирования и организации преодоления макроправонарушений, а по второй концепции – с каждой из разновидностей правонарушений (криминальных, административных, дисциплинарных, де-факто имущественно-договорных, де-юре имущественно-договорных).
8. Основы работы с личностными и вещественными источниками антикриминальных сведений, а по второй концепции – антиделиктных сведений.
9. Основы микрообъектологии.

Аналогичным образом может быть представлена и система теорологических учений ордистики, которую еще подлежит уточнить.

Сущность базисных частных учений как криминалистики, так и ордистики проявляется во взаимосвязанном содержании последующих ее

частей: второй – «Техника», третьей – «Тактика», и четвертой – «Методика». В силу этого основы базисных частных учений, к примеру, криминалистики, изложены во втором разделе второй части криминалистики «Основные отрасли техники», в то время как тактические и методические аспекты этих учений должны рассматриваться уже соответственно в «Тактике» и в «Методике».

По второй концепции криминалистики и ордистики их базисные частные учения следует рассматривать также в качестве полинаучных методических юридических направлений, основное предназначение положений которых состоит в разработке эффективных, рациональных и качественных средств преодоления каждого из разновидностей правонарушений в соответствующем виде судопроизводства.

Специальные частные учения криминалистики и ордистики составляют содержание теоретических учений, базисных частных учений и иных концепций и частей указанных юридических наук. К примеру, базисное частное учение криминалистики «Следование» состоит из таких двух очень тесно взаимосвязанных специальных частных учений, как «Субстанцииология» и «Трассология».

УДК 340.П+343.98

Тунтула А. С.,

к.ю.н., доцент кафедры гражданского и уголовного права и процесса,
ЧГУ им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ВИДОВОЕ ДЕЛЕНИЕ ПРЕСЛЕДУЕМЫХ ЛИЦ В АНТИКРИМИНАЛЬНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ

Преследуемый – лицо, в отношении которого у главного субъекта имеются обоснованные сведения о подготовке или совершении им определенного макроправопорушения, видовое деление которого в развитие позиции С. А. Кириченко и Т. А. Коросташовой может быть представлено таким образом:

1. Подозреваемый – с началом доказывания такого рода обстоятельств по базисному, специальному или частному предмету доказывания путем проведения любого де-факто процессуального или де-юре процессуального действия, в т. ч. направление данному лицу уведомления о подозрении и внесение в Единый реестр досудебных расследований заявления или сообщения о подготовке или совершении им макроправонарушения, которое еще длится или уже завершилось, допроса преследуемого по поводу указанных обстоятельств или проведение с ним по этому поводу любого иного де-факто или де-юре процессуального действия, задержание этого лица по подозрению в подготовке или

совершении определенного макроправопорушения либо избрание ему определенной меры пресечения.

2. **Обвиняемый** – с доведением вины преследуемого в совершении состава деяния конкретного макроправонарушения.

3. **Подсудимый** – с завершением процедуры доказывания всех обстоятельств и судебной подготовки, необходимых для правильного судебного разбирательства антикриминального дела, что обуславливает безотлагательное назначение дела для такого рассмотрения.

4. **Осужденный** – с вынесением обвинительного приговора либо окончательного решения следователя о закрытии антикриминального дела производством по нереабилитирующим обстоятельствам, предусмотренным определенной нормой УК Украины, за исключением ситуации признания деяния паранесчастным случаем.

5. **Оправданный** – с вынесением оправдательного приговора или окончательного решения следователя о закрытии антикриминального дела производством по реабилитирующим обстоятельствам, предусмотренным определенной нормой УК Украины.

6. **Причастный** – с вынесением нейтрального приговора или окончательного решения следователя о закрытии антикриминального дела производством за недоказанностью вины преследуемого, то есть когда все возможности для формирования внутреннего (без влияния внешних факторов) убеждению главного субъекта о виновности или невиновности данного лица уже исчерпаны.

7. **Парапричастный** – с вынесением окончательного судебного решения о привлечении несовершеннолетнего, не достигшего возраста назначения наказания, к карательно-воспитательной (принудительных мер воспитательного характера) и к восстановительной и сопутствующей антикриминальной ответственности, которую за малолетнего несет опекун либо лицо или учреждение, его заменяющие.

8. **Квазипричастный** – с вынесением окончательного судебного решения о привлечении невменяемого или ограниченно вменяемого лица к карательно-воспитательной (применение принудительных мер медицинского характера), а опекуна или попечителя либо лица или учреждения, его заменяющих – к восстановительной и к сопутствующей антикриминальной ответственности.

9. **Квазипарапричастный** – с вынесением окончательного судебного решения о привлечении к восстановительной и сопутствующей антикриминальной ответственности лица, совершившего общественно опасное деяние, которое не предусмотрено Особенной частью УК Украины.

Турчак І. О.,
к.ю.н, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу,
ІФУП ім. Короля Данила Галицького,
м. Івано-Франківськ, Україна

ПРИНЦИПИ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Центральним елементом і метою укладання договору є його виконання. Під виконанням зобов'язань зазвичай розуміється здійснення кредитором і боржником дій, що складають зміст їх прав та обов'язків. При цьому виконання договірних зобов'язань повинно відбуватися відповідно до загальних принципів виконання зобов'язань. Загальні вимоги щодо виконання зобов'язань, які мають значення для виконання будь-якого договірного зобов'язання, містить діючий Цивільний кодекс України (ЦК) та Господарський кодекс України (ГК). Ці вимоги застосовуються до всіх видів зобов'язань без спеціальної на те вказівки в нормативних актах і умовах угод, що відносяться до конкретних видів зобов'язань. У юридичній літературі поняття принципів виконання зобов'язань розглядається дещо ширше. Вчені-цивілісти Бервено С. М. та Дзера О. В. визначили систему принципів, які відображають зміст договірних прав, таким чином: 1) принцип свободи договору; 2) принцип диспозитивності; 3) принцип економічності та співробітництва; 4) принцип належного виконання договірних зобов'язань; 5) принцип обов'язковості виконання договору; 6) принцип судового адекватного застосування договірних та законних санкцій до порушника договірних зобов'язань.

У Цивільному кодексі загальні умови виконання зобов'язань регулюються окремою главою «Виконання зобов'язань» (глава 48 ЦК). У статті 526 вони формулюються так: зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Крім того, спеціально підкреслюється, що виконання зобов'язань має спиратися на засади добросовісності, розумності та справедливості. При цьому, цивільне законодавство не містить поняття «належного виконання». Його зміст розкривається в Цивільному кодексі через протилежне поняття неналежного виконання. Так, відповідно до ст. 610 ЦК неналежним виконанням зобов'язання вважається його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом виконання. Характеризуючи цю главу Цивільного кодексу, виділяють наступні елементи, які її формують: виконання зобов'язання належній особі (стаття 527 ЦК); виконання зобов'язання належною особою (стаття 527; 528 ЦК). При цьому, виконання зобов'язань може бути покладене боржником на третю особу, якщо із закону, інших нормативно-правових актів, з умов договору, його суті не випливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто; виконання

належним предметом. Тобто тільки з передачею предмета зобов'язання кредитор набуває благ, заради яких він вступив у цивільні правовідносини. Ця вимога означає, що предмет виконання договору за всіма своїми ознаками, кількісними та якісними, повинен відповідати вимогам, які закріплені в законі, інших правових актах чи в договорі; виконання в належному місці (стаття 532 ЦК); виконання в належний строк (стаття 530 ЦК). У зобов'язанні може міститися вказівка на строк, термін чи подію, яка неминуче має настати. Тоді зобов'язання виконується, відповідно із закінченням терміну, настанням строку чи вказаної події. Зобов'язання також може бути виконано достроково, якщо інше не передбачено законом чи договором; виконання належним чином (стаття 529 ЦК). У статті вказується на неприпустимість виконання зобов'язань частинами. Таке виконання вважається неналежним, і кредитор має право не приймати таке виконання зобов'язання. В юридичній літературі з цивільного права у визначенні поняття реального виконання більшість авторів погоджуються на тому, що принцип реального виконання означає виконання зобов'язання в натурі, тобто надання боржником кредитору обумовленого договором предмета зобов'язання в натурі. Під способом виконання зобов'язань слід розуміти характер дій, котрі повинні бути вчинені для виконання договірної чи іншого зобов'язання, тобто порядок вчинення дій боржником чи кредитором.

Узагальнюючи викладене вище, можна стверджувати, що виконання договірних зобов'язань, тобто досягнення мети договору, здійснюється за загальними принципами виконання зобов'язань. Принцип належного виконання договору реалізовується через елементи належного виконання: належній особі, належною особою, належним предметом, у належний строк, у належному місці, належним чином. При цьому, обов'язковим є дотримання принципу реального виконання, тобто виконання договору в натурі. Зміст реального виконання полягає в тому, що стягнення неустойки та збитків не позбавляє боржника від виконання зобов'язання в натурі. Таким чином, можемо стверджувати, що досягнення кінцевої мети при виконанні договору можливе за умови обов'язкового дотримання принципів належного і реального виконання.

УДК 340.158

Фоміна М. А.,
аспірантка кафедри історії та теорії держави і права,
ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НАРОДНИЙ СУД ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ УСРР 1922 р.

Теоретичні уявлення про роль народного суду та правосуддя в радянський період сьогодні потребують більш детального вивчення у

взаємозв'язку з необхідністю розуміння причин та передумов виникнення сучасних проблем у сфері судоустрою та судочинства.

Проблеми судоустрою означеного періоду були в центрі уваги таких радянських дослідників як Б. М. Бабій, М. П. Диденко, М. В. Кожевников, В. М. Куріцин, В. П. Портнов, М. М. Славін, Д. С. Сусло. Також, питанням судової системи УСРР присвячені ґрунтовні дослідження В. Д. Гончаренка, О. В. Зайчука, О. Л. Копиленка, І. Б. Усенка, С. А. Черниченка та ін. Однак деякі особливості юридичної техніки нормативного матеріалу недостатньо висвітлені, що і становить науковий інтерес та потребує дослідження.

Дискусії початку 1920-х рр. – це ще дискусії у широкому розумінні цього слова: в них є і обговорення, і полеміка, і політична боротьба. Меншість ще має можливість висловлюватись у пресі, на зборах, публікуються критичні матеріали, в тому числі й неприємні для керівництва. Проте, дискусії не привели до істотних змін у політичному житті, шанс демократизації не реалізувався, політична ситуація ще більше погіршилася. Видається, що впровадження нової судової реформи 1922 р. цілком могло б стати тим самим шансом демократизації, за умови реалізації якого судові органи отримали б можливість зайняти своє особливе місце в державі.

Однак Положення про судоустрій УСРР від 16 грудня 1922 р. (далі – Положення) поклало початок створенню лише специфічної адміністрації, яка виконувала судові функції. Основу судової системи становив народний суд, який діяв у складі народного судді одноособово чи спільно з двома народними засідателями (ст. 3). Сполучник «чи» в тексті цієї норми викликає не тільки здивування, а й породжує невизначеність та вказує на допустимість розгляду справ і лише одноособово суддею. Вивченням архівних матеріалів встановлено, що така практика мала місце ще з 1919 р. і, якщо на той час в узагальненнях судової практики вказувалось на факт порушення закону, то тепер такий склад суду було легалізовано.

Неможливо не прокоментувати й думку, що зустрічається в літературі радянського періоду про те, що народні судді обирались населенням та були підконтрольні виборцям з наявністю у них права достроково відкликати свого обранця. Вважалось, що становище народного судді визначається самим поняттям «народний», тобто обраний народом, близький до нього та покликаний забезпечувати його права та законні інтереси. На нашу думку, зазначене доктринальне положення підлягає критичній переоцінці та спростуванню. Так, згідно з Положенням (ст. 12) народні судді обирались губвиконкомами за поданням губернського суду чи Наркомюсту. При цьому, дострокове відкликання народного судді чи його переміщення передбачалось (ст. 13) винятково за постановою губвиконкому, який цього суддю обрав. Тобто, право звільнення з посади

судді чи переміщення його на аналогічну посаду на іншій території з ініціативи самого судді не передбачалось. Отже, народ не брав безпосередньої участі у формуванні суддівського корпусу, а тому «народність» радянського суду слід вважати юридичною фікцією. А відсутність можливості відкликатись з посади чи ініціювати переміщення на посаду в іншій місцевості є порушенням прав і самого судді.

Крім цього, в ході судової реформи актуалізується необхідність укомплектування судів «професійними революціонерами». Суддями обираються представники народу, до яких висувається усього дві вимоги: мати право обирати та бути обраними до Рад та мати досвід відповідальної політичної роботи. При цьому, згідно з п. 2 ч. 1 ст. 12 Положення про народний суд РСФРР від 21 жовтня 1920 р. народні судді також повинні були мати політичний досвід роботи в пролетарських організаціях, партії, професійних союзах, кооперативах, фабрично-заводських комітетах та радянських установах. І хоча такий досвід ставився на щабель вище за теоретичну чи практичну підготовку для посади народного судді, ця підготовка все ж таки передбачалась п. 3 ч. 1 ст. 12 вказаного Положення.

Таким чином, рівень професійної кваліфікації та і взагалі освіченості народних суддів зазнав зниження, а це у свою чергу потягло за собою максимальне спрощення діловодства, скорочення строків розгляду справ, відсутність посилань у мотивувальних частинах рішень на нормативно-правові акти та ін. Однак уявлялось, що зазначене і не мало суттєвого впливу на «успішне» функціонування судової системи. Зокрема, такий висновок можемо зробити з того, що згідно з п. «б» ст. 73 Положення приводом для порушення дисциплінарного провадження визнавалось скасування вироків та рішень, винесених судовими працівниками, у зв'язку з їх невідповідністю загальному духу законів УСРР та інтересам трудящих мас.

Таким чином, суд у цей період набув класового характеру, а запорукою успішного здійснення судової діяльності (саме такий термін вживає тогочасне законодавство – *Авт.*) стало дотримання курсу на «революційну законність».

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що переосмислення деяких важливих доктринальних позицій, а також докладне вивчення специфіки юридичної техніки радянського законодавства, що регулює sudoустрій України в період впровадження тоталітарного режиму має важливе значення для побудови судової системи сучасної України на засадах демократизму, верховенства права, справедливості та безсторонності суду, а також сприятиме укріплення судової влади в державі

ПОНЯТИЕ И СИСТЕМА КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ И ОРДИСТИЧЕСКОЙ ОРУЖИЕДЕЛИКТИКИ

Криминалистическая оружиеделиктика представляет собой базисное частное учение криминалистики, которое на основе познания сущности, признаков, классификации и иных характеристик криминального огнестрельного, механического и взрывного оружия, устройств и веществ, средств подрыва, боеприпасов, а также сущности, последовательности и иных закономерностей работы с вещественными и личностными источниками антикриминальных сведений об указанных объектах и об антиделиктных следах противоправного обращения с ними, разрабатывает соответствующие гласные технические средства и общие правила обращения с ними, тактические приемы проведения отдельных де-факто и де-юре процессуальных и парапроцессуальных действий или их комбинации, гласные методические рекомендации по осуществлению каждой из стадий противодействия макроправонарушениям, связанным с таким оружием.

Ордиристическая оружиеделиктика как базисное частное учение ордиристики призвано на основе познания сущности, признаков, классификации и иных характеристик криминального огнестрельного, механического и взрывного оружия, устройств и веществ, средств подрыва, боеприпасов, а также сущности, последовательности и иных закономерностей работы с вещественными и личностными источниками антикриминальных сведений об указанных объектах и об антиделиктных следах противоправного обращения с ними, разрабатывает соответствующие негласные технические средства и общие правила обращения с ними, тактические приемы проведения отдельных де-факто и де-юре негласных мероприятий или их комбинации, негласные методические рекомендации по осуществлению каждой из стадий противодействия макроправонарушениям, связанным с таким оружием.

Систему оружиеделиктики как базисного частного учения криминалистики и ордиристики составляют следующие специальные частные учения указанных юридических наук:

1. Огнестрельное оружиеделиктика (огнестрельное оружие, боеприпасы и антиделиктные следы противоправного обращения с ними).
2. Механооружиеделиктика (механическое оружие, боеприпасы и антиделиктные следы противоправного обращения с ними).

3. Взрывооружиеделиктика (взрывное оружие, устройства и вещества, средства подрыва и антиделиктные следы противоправного обращения с ними).

В данном случае наименование традиционного холодного оружия именно механическим позволяет, как правильно подчеркивал С. М. Полищук, уйти от консервативной архаичности, когда этот вид оружия именовался холодным в сравнении с иным появившимся на то время новым видом оружия – огнестрельным, которое при использовании уже очень заметно нагревалось.

Такое наименование оружия также в большей степени отражает уже его сущность – приведение в движение повреждающей части оружия контактно или дистанционно, прежде всего, мышечным усилием человека либо иным механическим усилием, к примеру, тетивой в луке, тетивой или пружинной в арбалете, кинетической энергией сжатого воздуха в пневматическом оружии, которое, к тому же, очень похоже на огнестрельное оружие, но собственно этим признаком и отличается от него и остается все же механическим, а не огнестрельным оружием.

УДК 343.35

Шведова Г. Л.,

к.ю.н., доцент кафедри цивільного
та кримінального права і процесу,

ЧДУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Протидія корупції виступає актуальною соціальною проблемою сучасного суспільства. Загроза конституційному ладу, національній безпеці держави, негативний вплив корупції на всі сфери суспільного життя створює перешкоди для побудови демократичної Української держави та утвердження принципу верховенства права. Врахування позитивного досвіду країн, що вже створили ефективний механізм протидії корупції за допомогою новітніх досягнень кримінологічної та кримінально-правової науки дозволить оптимізувати існуючу систему антикорупційних заходів в Україні.

Особливої уваги в зв'язку з цим вимагає інститут запобігання «конфлікту інтересів» на державній службі. Законодавство більшості країн світу, що досягли успіху в антикорупційній діяльності, містить норми, спрямовані на врегулювання цього інституту шляхом встановлення відповідних контрольних, заборонних та обмежувальних заходів, система яких відіграє важливу роль у процесі протидії корупції в цілому. Запозичення досвіду їх застосування відповідно дозволить скласти позитивну практику в цій сфері в Українській державі.

Незважаючи на нормативне закріплення цього інституту в Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції», ряд існуючих у зарубіжній практиці механізмів його забезпечення вимагає врахування цього досвіду при його врегулюванні в системі державного управління в Україні. Зокрема, для запобігання виникненню такого конфлікту в окремих країнах створено спеціальні органи, на які покладаються контролюючі функції у цій сфері. У Великобританії це відноситься до компетенції Комітету Нолана, окрім цього в Англії претендент на міністерський пост зобов'язаний подати список усіх своїх фінансових інтересів, а не тільки декларацію про доходи. Далі, ці дані піддаються ретельній перевірці, після якої особі можуть запропонувати змінити установу розташування своїх активів, і припинити співпрацю з певними компаніями.

У Нідерландах у всіх організаціях створено служби внутрішньої безпеки, які займаються виявленням помилок чиновників. У Німеччині для іншої роботи держслужбовця, крім служби, необхідно отримати попередній дозвіл вищої службової інстанції. Окрім цього трудова діяльність після припинення службових прав відносин державного службовця буде заборонена, якщо визнають, що вона завдає шкоди службовим інтересам.

Також слід звернути увагу на принцип позапартійності професійної служби, який проголошено в законодавстві більшості зарубіжних країн, що, з одного боку, слугує неупередженості в діяльності службовців і виступає однією з важливих засад професійної етики службовців, а з іншого – створює умови для нейтралізації політичних причин корупції взагалі. Його зміст полягає в обмеженні впливу на публічних службовців при виконанні ними службових обов'язків окремих партій, політичних рухів чи громадських організацій і в обмеженні використання публічної служби для політичної кар'єри, зокрема, залученні підлеглих до передвиборчої компанії, що є характерною ознакою і часто використовується при проведенні виборів в Україні.

Інакше цей принцип ще називають принципом «політичної нейтральності» публічного службовця. Він закріплений як у законодавстві Європейських країн, так і у нормах національного законодавства. Зокрема, в Модельному кодексі поведінки державних службовців визначено, що публічний службовець повинен діяти в політично нейтральній манері і не повинен намагатися перешкоджати законній політиці, рішенням чи діям публічної влади.

Закріплення в сучасному Кодексі поведінки держслужбовців тих природних законів, моральних норм, які базуються на принципах справедливості, гуманізму, неупередженості та добросовісності, буде слугувати потужним виховним чинником у формуванні правової культури громадян.

Законодавство більшості європейських країн вже містить відповідні Кодекси, тому використання зарубіжного досвіду може слугувати орієнтиром у формуванні національних зводів правил поведінки службовців.

Принципи професійної етики публічних службовців, закріплені в деяких міжнародно-правових актах та окремих законодавчих нормах національного законодавства, можуть виступати одним із джерел формування Кодексу законів Природи, на підставі норм якого має виховуватись соціальна культура людей, у тому числі й публічних службовців. Побудова відносин у сфері службової діяльності на природних законах мінімізує прояви зловживання владою в суспільстві. Формування еліти, здатної не тільки дотримуватись природних законів життя, а й самостійно створювати, виявляти нові природні закони дозволить розвивати і підвищувати рівень соціальної культури інших членів суспільства. За зразок можна взяти рух джентельменства в Англії як приклад високої соціальної культури людини і формувати сучасну еліту в українському суспільстві.

Отже, врахування позитивного досвіду зарубіжних країн дозволить оптимізувати існуючу систему антикорупційних заходів в Україні. Прикладом цьому може слугувати антикорупційна практика США, Англії, Німеччини, Канади, Нідерландів, Сінгапуру. Зокрема, використання досвіду Великобританії у функціонуванні спеціальної установи для запобігання «конфлікту інтересів» на державній службі або служб внутрішньої безпеки в Нідерландах, які займаються виявленням помилок чиновників, дозволить вдосконалити функціонування необхідних контрольних інститутів в Україні в цій сфері. Важливим у цьому аспекті буде посилити з огляду на американський та німецький досвід сферу дії у частині вирішення всіх важливих кадрових та фінансових державних питань.

Враховуючи міжнародний досвід, проведення сучасної антикорупційної політики в Україні має одночасно відбуватись в трьох напрямках: модернізації сучасного законодавства, стимулювання антикорупційної поведінки та відповідної правової освіти.

УДК 340.12(091)(477)

Питльована В. П.,
к.ю.н., викл. кафедри теорії та історії держави і права
Юридичного інституту ПНУ ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

СУДОЧИНСТВА В ГАЛИЧИНІ У СКЛАДІ АВСТРІЇ (1775-1848 РР.)

Після інкорпорації Галичини до Австрії перед Віднем постало питання про запровадження на приєднаних територіях такого ж устрою, як у коронних землях монархії.

Першочерговим завданням австрійського уряду було організувати управління приєднаними територіями на зразок коронних земель Австрійської монархії, запровадити там дію загальноавстрійських норм

права. Характерно, що нову владу не бентежило, що Галичина була соціально неоднорідною за національністю мешканців і складалася з польської – західної, та української – східної частини. Необхідно відзначити, що відразу після приєднання західноукраїнських земель до складу держави Габсбургів було розпочато процес заміни польського законодавства на австрійське. Передусім уклали збірники, у яких друкували правові акти для використання в Галичині.

Після приєднання Галичини та Буковини до Австрії на цих землях певний час функціонувала попередня судова система. Цивільні справи розглядали земські суди, кримінальні справи – гродські, а земельні справи – підкоморські суди. Селян судили домініальні суди. Невдовзі у Львові було засновано Верховний губернаторський суд як апеляційний для всіх нижчих судів Галичини. Згодом, а саме в 1774 р., замість нього створено Цісарсько-Королівський трибунал, при якому з 1775 р. функціонувала Апеляційна Рада.

Трибунал і Рада підпорядковувались Вищій палаті справедливості у Відні. Трибунал мав право помилування засуджених до страти селян. У випадку особливо тяжких порушень і злочинів, це право надавалося лише австрійському імператорові. Найвищою інстанцією судового нагляду з 1780 р. став Галицький сенат у складі Верховної судової палати, що засідала у Відні. Одночасно із заснуванням королівського трибуналу при губернаторстві було створено суд з фінансових справ. Йосиф II ліквідував цю організацію судівництва у 1784 р., бажаючи уніфікувати судову систему у всій країні.

У 1785 р. в адміністративних центрах країв імперії, зокрема у Львові, створено дирекції поліції, які забезпечували охорону існуючого ладу і встановлених порядків. У циркулах організовано окремі комісаріати поліції. Щоправда, інколи поліція виконувала не лише функцію збереження публічної безпеки, але й слугувала каральним інструментом австрійського уряду. У 1793 р. у Відні засновано Міністерство поліції, якому підпорядковувалися дирекції поліції у регіонах.

Зміни зачепили і нижчу ланку судівництва, зокрема у 1781 р. було засновано адвокатуру. У 1783 р. колишні польські судові установи було ліквідовано. У 1784 р. шляхетський суд постав у Львові (*Landrecht*), в 1787 р. у Станіславові та Тарнові, в 1796 р. – в Кракові і Любліні, а в 1804 р. у Чернівцях (розглядали цивільні та кримінальні справи шляхти). У 1787 р. у Галичині засновано окремі кримінальні суди в кожному з 19 циркулів (шість діяли окремо, а 13 функціонували при міських магістратах). Компетенцію шляхетських судів, відтак, було обмежено розглядом виключно цивільних справ галицької шляхти. У 1820 р. у Львові створено окремий Кримінальний суд, що призвело до втрати юрисдикції львівського магістрату в кримінальних справах. Відтак залишилися лише два сенати: цивільно-судовий і політичний.

Такий стан справ у судочинстві існував аж до революції 1848-1849 рр., коли було утворено повітові, повітові колегіальні, окружні суди та вищий крайовий суд у Львові.

ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПРИВАТНІСТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОКРЕМИХ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Конституційне положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою цінністю ставить перед державою завдання щодо створення відповідних державних органів, діяльність яких була б безпосередньо направлена на забезпечення (реалізацію) означених цінностей. Найбільш важлива соціальна роль у захисті прав і свобод громадян належить правоохоронним та судовим органам. Особливої актуальності це питання набуває у зв'язку з набуттям чинності Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року (далі – КПК), концепція якого тривалий час викликає безліч дискусій серед теоретиків та практиків юриспруденції.

Новий КПК України побудовано з урахуванням позитивного досвіду правотворення європейських держав та вагомих багаторічних надбань українських учених-процесуалістів. У контексті розглядуваної проблеми слід приділити увагу інституту слідчих (розшукових) дій. Тим більше, що в новому кодексі вперше законодавчо надано дефініцію поняттю «слідчі (розшукові) дії», під якими розуміються дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 223 КПК).

Новелою цього закону стало запровадження негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), які згідно зі ст. 246 КПК є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених Кодексом. Саме цей інститут кримінально-процесуального права викликав велику кількість як позитивних висловлювань, так і критичних зауважень. Це і не дивно, тому що до системи НСРД входять такі, що суттєво обмежують конституційні права громадян, особливо пов'язані з невтручанням в особисте і сімейне життя, недоторканість житла, таємницею листування, телефонних розмов тощо (так зване право на приватність). Проте, не можна не погодитися з тим, що введення у кримінальне судочинство негласних слідчих (розшукових) дій є прогресивним кроком законотворця в бік удосконалення розслідування злочинів. По-перше, розширено повноваження органів досудового слідства щодо використання засобів розкриття та розслідування злочинів.

По-друге, слідчі отримали повну самостійність в ухваленні рішень щодо того, яких заходів необхідно вжити для розкриття злочинів, у зв'язку з чим усувається проблема неузгодженостей при взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, а також залежності перших від других. По-третє, забезпечується виявлення та розкриття слідчими тяжких злочинів, розслідування яких традиційними процесуальними засобами було неможливе (вбивства, торгівля наркотичними засобами, торгівля людьми, гральний бізнес).

З іншого боку виникає питання, як належним чином забезпечити законність проведення негласної слідчої дії, направленої на обмеження конституційного права людини на приватність?

На вирішення цієї проблеми Кримінальний процесуальний кодекс регламентує **цілу низку вимог, дотримання яких є гарантією захисту конституційних прав людини**. Серед них такі: *1. Особливий статус суб'єктів, що забезпечують проведення негласних слідчих (розшукових) дій*. Згідно ч. 3 ст 246 КПК рішення про проведення НСРД ухвалює слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, слідчий суддя за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. *Проводити НСРД має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, а за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи (ч. 6 ст. 246 КПК)*. Це досить вагомий крок у бік забезпечення прав людини, тому що для слідчого захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування – є основним завданням, тоді як для оперативних підрозділів розкриття і розслідування злочину є однією з функцій, до того ж не головною. *2. Підстави провадження НСРД*. У ст. 246 КПК визначено юридичні та фактичні підстави провадження НСРД. Фактичними підставами є лише дві: обмеження конституційних прав людини допустимо лише через неможливість отримати відомості про злочин та особу, яка його вчинила в інший спосіб; НСРД, передбачені ст.ст. 260-264 (у частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269-274 проводяться, якщо вчинений злочин є тяжкий чи особливо тяжкий. Юридичними підставами є рішення слідчого, прокурора, слідчого судді про проведення НСРД у межах їх компетенції у передбачених законом випадках. *3. Процесуальна форма рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії*. Ст.ст. 248 та 251 КПК чітко визначають вимоги до клопотання та постанови про проведення НСРД. Стаття 252 КПК визначає порядок фіксації ходу та результатів НСРД, чого раніше не регламентувалося законом. Крім того, Міністерством внутрішніх справ України спільно з Генеральною прокуратурою розроблено бланки відповідних процесуальних документів, що уніфікує їх

форму й сприяє якості оформлення доказової інформації. 4. *Визначення строку проведення НСРД.* Ст. 249 КПК визначає, що строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД не може перевищувати два місяці, а у разі необхідності цей строк може бути продовжений з дотриманням процедури, встановлені КПК. 5. *Повідомлення осіб, щодо яких проводилися НСРД.* Відповідно до ст. 253 КПК особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені в ході проведення НСРД, підозрюваний, захисник повинні бути письмово повідомлені про це прокурором, або за його дорученням слідчим протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення справи до суду з обвинувальним актом. Ця норма гарантує можливість оскарження проведення НСРД зацікавленими особами до суду з метою перевірки обґрунтованості їх проведення та компенсації завданої матеріальної або моральної шкоди.

Таким чином, КПК врегульовано порядок застосування негласних слідчих дій, що створить обставини, завдяки яким кількість випадків зловживання такими діями органами досудового розслідування значно зменшиться і, у свою чергу, забезпечить дотримання законності при обмеженні конституційних прав людини.

УДК 340

Зелена А. І.,
студентка магістратури,
Київський університет права,
НАН України, м. Київ, Україна

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ ТА ФАРМАКОЛОГІЇ

На сьогодні в галузі медицини відбуваються значні зміни, пов'язані з розробкою, правовою охороною та впровадженням нових медичних технологій. Це важлива складова інноваційних процесів, що відбуваються у сфері охорони здоров'я. Основна роль при цьому відводиться новим медичним технологіям, які пов'язані з появою нових правових інститутів, розвитком правових форм і засобів регулювання суспільних правовідносин. У галузі медицини досі формується інститут виняткових прав на результати інтелектуальної діяльності.

Поняття «інтелектуальна власність» нерозривно пов'язане з розробкою, правовою охороною та впровадженням нових медичних технологій. Інтелектуальна власність – важлива складова інноваційних процесів у закладах охорони здоров'я різної організаційно-правової форми та адміністративної підпорядкованості. У галузі медицини будь-який процес,

перш за все, повинен бути спрямований на підвищення якості лікування, а значить, поліпшення якості життя громадян. Однак показники якості навряд чи досяжні без створення відповідних умов роботи персоналу медичного закладу, зокрема можливості творчого підходу співробітників до вирішення тих чи інших завдань лікувально-профілактичних закладів. Інтелектуальну власність можна вважати похідною подібного творчого підходу.

Найбільш типовими для галузі медицини об'єктами авторського і суміжного права як в усній, так і в письмовій формі можуть бути:

- науково-медичні статті, монографії, дисертації, промови, лекції, доповіді, науково-медичні збірники та журнали, практичні посібники, опис нової медичної технології та ін.;
- похідні твори, що включають переклади науково-медичних статей, монографій, рефератів та інші переробки науково-медичних творів;
- аудіовізуальні твори (кіно-, теле- і відеофільми, слайд-фільми, презентації та ін.);
- комп'ютерні програми;
- бази даних;
- мережеві твори;
- програмне забезпечення;
- секрети виробництва (комерційна таємниця).

Дуже часто виникають певні спірні питання також і в лікувально-профілактичних закладах щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності. На жаль, доводиться констатувати той факт, що значна кількість відомих закладів охорони здоров'я поки не приділяють належної уваги захисту прав інтелектуальної власності. На практиці досить поширеною є ситуація, коли до фахівців в області реєстрації та захисту об'єктів ІВ звертаються медичні установи, що працюють на ринку більше 10 років, які вклали в «брендування» компанії мільйони гривень. Проте їхні власники і керівники весь цей час навіть не замислювалися про реєстрацію та захист своєї торгової марки (ТМ). Багато власників медичного бізнесу впевнені, що охорона об'єктів інтелектуальної власності обмежується реєстрацією торгової марки. Але насправді все набагато складніше. Фактично, це цілий комплекс спеціальних процедур і заходів, які застосовуються не тільки для маркетингу, а й для капіталізації бізнесу.

Що ж стосується права інтелектуальної власності в галузі фармакології, то вступ України до Світової Організації торгівлі (СОТ) і підписання Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) надали країні широкі можливості для впровадження міжнародних підходів щодо охорони прав інтелектуальної власності в цій галузі. Національне законодавство потребувало внесення суттєвих змін, у т. ч. і до нормативно-правової бази в галузі обігу лікарських засобів. Перші зміни були внесені Законом України «Про внесення змін до статті 9

Закону «Про лікарські засоби» від 16 листопада 2006 р. № 362-V (далі – Закон № 362-V), які встановили норми щодо захисту інформації реєстраційних матеріалів на лікарські засоби, що подаються на державну реєстрацію, від розголошення та недобросовісного комерційного використання з упровадженням дисциплінарної, адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності, а також заходів щодо сприяння охороні патентних прав на лікарські засоби при їх реєстрації та п'ятирічний термін ексклюзивності даних доклінічних досліджень і клінічних випробувань. Введені зміни, як планувалося, були спрямовані на розвиток сприятливих умов для імпорту в Україну інноваційних лікарських засобів, впровадження інноваційних технологій на вітчизняних фармацевтичних підприємствах і розширення можливостей для експорту українських препаратів. Однак усі надії на врегулювання проблемних питань захисту прав інтелектуальної та державної реєстрації лікарських засобів були втрачені, коли 30 листопада 2011 набрав чинності Закон України «Про внесення змін до статті 9 Закону України «Про лікарські засоби» від 3 листопада 2011 року № 3998-VI (далі – Закон № 3998-VI). Цей новий Закон втратив майже всі напрацювання, які були спрямовані на вирішення питань врегулювання відносин охорони прав інтелектуальної власності та реєстрації лікарських засобів, захисту ексклюзивності даних із визначенням лікарських засобів, до яких застосовується режим ексклюзивності, термінів проведення експертизи та реєстрації, а також упровадження можливостей використання реєстраційної інформації для реєстрації лікарського засобу, якщо це необхідно для захисту здоров'я населення України.

Отже, зважаючи на вищезазначене, можна дійти висновку, що на сьогодні в Україні існує ще чимало прогалин у законодавстві щодо захисту прав інтелектуальної власності в галузі медицини та фармакології. Відповідно, їх вирішення вимагає врахування як інтересів суб'єкта інтелектуальної власності, так і інтересів суспільства в цілому.

УДК 347.965

Нересян А. С.,
к.ю.н., науковий співробітник
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ,
адвокат, м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА ФУНКЦІЯ АДВОКАТУРИ

Громадянське суспільство в сучасній державі має безліч інституцій, спрямованих на забезпечення громадського контролю за діяльністю держави. Одним з таких інститутів є адвокатура.

Основні положення про роль адвокатів, викладені ООН у серпні 1990 р., щоб допомогти державам – учасникам у їхніх завданнях сприяти та забезпечити належну роль адвокатів, яка має поважатися і гарантуватися урядами при розробці національного законодавства та його застосуванні, і повинні братися до уваги як адвокатами, так і суддями, прокурорами, членами законодавчої та виконавчої влади і суспільством в цілому. Ці принципи повинні також застосовуватися до осіб, що здійснюють адвокатські функції без одержання формального статусу адвоката.

О. Г. Яновська стверджує, що без ефективного функціонування незалежної та сильної адвокатури існування демократичної держави та громадянського суспільства неможливе. Адвокатура здатна справляти істотний вплив на всі сторони життєдіяльності держави, активно допомагати здійсненню реформ, формуванню правової держави.

С. В. Прилуцький слушно зазначає, що, будучи активним учасником механізму правозастосування, і, більше того, займаючи самостійне місце у механізмі правосуддя, адвокатура виконує (повинна виконувати) функцію громадського контролю в цій сфері. Тому, робить висновок він, адвокатура має виступати одним із самостійних інститутів громадянського суспільства, який активно контролюватиме і стримуватиме державу в її повновладді.

Зарубіжний досвід становлення адвокатури також сприяє виокремленню її соціальної функції. Так, І. Ю. Гловацький зазначає, що теорія адвокатури в Англії вбачає її роль і завдання в служінні справі зміцнення існуючого державного та політичного устрою, захисту прав людини та служіння праву.

Таким чином, можна зробити висновок про наявність в адвокатури, як у суспільного (громадського) інституту, важливої соціальної функції. Соціальну функцію адвокатури, таким чином, слід розглядати як *професійне представництво природних інтересів громадянського суспільства в рамках правосуддя та іншої публічної діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб з урегулювання соціальних конфліктів з метою запобігання порушенням прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб у процесі здійснення такої публічної діяльності.*

Запобігання (недопущення) порушенням прав і свобод громадян та юридичних осіб та їх припинення шляхом адекватної професійно-правової реакції адвоката, а в певних випадках також – адвокатської громадськості та органів адвокатського самоврядування, є таким чином основою соціальної функцією адвокатури.

У зв'язку з цим слід виділити такі складові соціальної функції адвокатури:

– **інформаційна складова** – адвокат і адвокатура в цілому виступає важливим суб'єктом інформаційних відносин у суспільстві, особливою

мірою це стосується відносин у сфері правосуддя. Так, зокрема, право на адвокатський запит надає (має надавати) адвокату можливість отримати інформацію, потрібну йому в рамках процесуальної діяльності, процесуальне право залучати експерта – роз'яснення питань, що потребують спеціальних знань тощо;

– **реакційна складова** – діяльність адвоката із застосування передбачених законом повноважень по недопущенню, припиненню та оскарженню в національних і міжнародних судових інстанціях фактів порушення прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, перш за все під час здійснення правосуддя чи цінної публічної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– **просвітницька складова** – кожен адвокат і адвокатура в цілому зобов'язані не лише захищати інтереси клієнти, а й належним чином забезпечувати підвищення рівня його правової культури, перш за все шляхом публіцистичної та іншої просвітницької діяльності (проведення просвітницьких майстер-класів та семінарів у навчальних закладах тощо);

– **науково-практична складова** – забезпечення взаємодії юридичної науки та практики під час розробки нових положень законодавства, актів узагальнення судової практики, участь у дорадчих структурах (громадських та науково-методичних радах тощо) при органах державної влади та органах місцевого самоврядування. Варто зазначити, що така діяльність адвокатів наразі є головним чином формальною, а в гіршому випадку – способом установаження корупційних зв'язків. У той же час, виходячи з розуміння соціальної функції адвокатури України слід визначити, що метою залучення адвокатів до такої діяльності є головним чином належне відображення інтересів громадянського суспільства в діяльності відповідних публічних структур.

УДК 340

Козич І. В.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінального права
Юридичного інституту ПНУ ім. Василя Стефаника, Україна

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОКРЕМИХ НАПРЯМКІВ
МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ V-VIII КОНГРЕСІВ ООН
З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ)**

П'ятий Конгрес ООН (Женева, 1-12 вересня 1975 року) схвалив Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання.

Уперше обговорення було зосереджено на нових формах і масштабах злочинності, включаючи організовану злочинність та її окремі види, зокрема щодо легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Конгрес виніс рекомендації щодо:

- правопорушень, пов'язаний із творами мистецтва та іншими культурними цінностями;
- злочинності, пов'язаної з алкоголізмом і наркоманією;
- насильства;
- злочинності, пов'язаної з міграцією внаслідок стихійних лих і військових дій;
- жіночої злочинності;
- тероризму.

П'ятий конгрес ухвалив резолюцію, в якій рекомендував Генеральній Асамблеї ухвалити Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, яка згодом перетворилася на конвенцію. Конгрес також рекомендував сформулювати міжнародний кодекс поведінки для співробітників правоохоронних органів.

У рамках теми «Попередження злочинності та якість життя», Шостий Конгрес ООН (Каракас, Венесуела, 25 серпня – 5 вересня 1980 року) визнав, що попередження злочинності має ґрунтуватися на соціальних, культурних, політичних та економічних умовах країн.

Шостий Конгрес закликав до широкої підтримки й участі в галузі попередження злочинності та розвитку альтернатив тюремного ув'язнення, а також до вживання заходів із боротьби зі зловживанням владою.

З'їзд ухвалив резолюції щодо:

- тенденцій і стратегії попередження злочинності;
- покращення статистики злочинності;
- розробки мінімальних стандартів правосуддя щодо неповнолітніх;
- Каракаської декларації.

У Каракаській декларації держави-члени підкреслили важливу роль, яку Організація Об'єднаних Націй відіграє у справі заохочення міжнародного співробітництва та розвитку норм і керівних принципів у галузі кримінальної політики. Державам-членам також було визначено, щоб особи, відповідальні за функціонування системи кримінального правосуддя, повинні бути належним чином кваліфіковані для своїх завдань і повинні виконувати їх таким чином, який не залежить від їхнього особистого або групового інтересу. Конгрес також рекомендував створити регіональний інституту з питань попередження злочинності в Африці.

Міланському (7-му) Конгресу ООН (26 серпня – 6 вересня 1985 року) передувала низка регіональних і міжрегіональних підготовчих нарад, які виявилися цінними для доступу до нової інформації і поточних

досліджень. Ці попередні заходи мали також стратегічно важливе значення для оцінки прогресу у виконанні рекомендацій попередніх конгресів.

Конгрес затвердив:

- Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх;
- Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та щодо зловживання владою;
- Основні принципи незалежності судових органів;
- Типову угоду про передачу ув'язнених-іноземців.

Сьомий Конгрес ухвалив Міланський план дій і кілька нових стандартів і норм ООН у рамках теми «Попередження злочинності для свободи, справедливості, миру та розвитку».

Міланський план дій звернув увагу міжнародної спільноти до проблеми злочинності як проблеми глобального масштабу, що перешкоджає політичному, економічному, соціальному й культурному розвитку людей. Було підтверджено, що злочинність загрожує правам людини, основним свободам і миру, стабільності й безпеці в цілому. Він також рекомендував, щоб ООН, як всесвітній форум, відігравала важливу роль у багатосторонній співпраці, зокрема у прийнятті узгоджених заходів щодо боротьби з тероризмом, незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю.

8-ий конгрес (Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 року) відбувся в той час, коли було визнано, що злочинність у міжнародних масштабах зростає із загрозливою швидкістю.

З'їзд затвердив стандарти на:

- Основні принципи поводження з ув'язненими;
- Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед неповнолітніх;
- Правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі;
- Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами;
- Керівні принципи Організації Об'єднаних Націй з питання про роль прокурорів;
- Основні принципи, що стосуються ролі адвокатів.

Конгрес також схвалив:

- Типовий договір про видачу (екстрадицію);
- Типовий договір про взаємну правову допомогу;
- Типовий договір про передачу судочинства у кримінальних справах;
- Типовий договір про передачу нагляду за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками.

Восьмий Конгрес рекомендував заходи проти організованої злочинності і тероризму в рамках теми «Міжнародного попередження злочинності та кримінального правосуддя в двадцять першому столітті».

Конгрес рекомендував провести наукові дослідження структури організованої злочинності та оцінки існуючих заходів протидії, а також зміцнення міжнародного співробітництва в боротьбі з тероризмом. Конгрес також рекомендував провести в Парижі в 1991 році самміт, що в подальшому призвело до створення міжурядової комісії з питань попередження злочинності та кримінального правосуддя як основного директивного органу Організації Об'єднаних Націй.

ЗМІСТ

СУЧАСНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ

Валецька О. В. Становлення організацій роботодавців в Україні.....	3
Виноградов А. К. Сущность антикриминальной отрасли права как моноантиделиктной юридической науки.....	4
Гиренко И. В. Правовые проблемы охраны растительного мира в Российской Федерации.....	6
Длугош О. І. Удавані та фіктивні правочини в системі недійсних правочинів.....	8
Сльчівца О. Р. Деякі проблемні питання призову військовозобов'язаних під час проведення часткової мобілізації.....	9
Спур М. В. Майнові покарання на українських землях Речі Посполитої та у Московській Русі в першій половині XVII ст.	12
Ісмаїлова У. Ш. кизи Окремі проблеми поновлення правового статусу особи, яка була визнана безвісно відсутньою або оголошена померлою.....	15
Кириченко А. А. Базисные категории юриспруденции.....	17
Кіндюк Б. В., Кіндюк К. Б. Внесок М. М. Гернета у дослідженні покарань неповнолітніх та їх утриманні згідно з монографією «Історія царської тюрми».....	19
Ковальова С. Г. Пани-рада в державному механізмі Великого князівства Литовського: еволюція правового статусу.....	22
Козерацька О. В. Основні риси інституту права інтелектуальної власності в кінці XVIII – на початку XX ст. на українських землях.....	24
Коросташова Т. А. Видовое деление антикриминальной ответственности: приглашение к дискуссии.....	26
Котова Л. В. Щодо розвитку регулювання сучасних гнучких форм зайнятості.....	27
Кравченко Ю. В. Підвищення рівня правової освіти громадян як чинник соціально-економічного розвитку держави.....	31
Ланцедова Ю. А. Новая концепция последовательности установления личностных и вещественных источников антикриминальных сведений.....	33
Лісна І. С., Гайдай С. В. Створення міжнародно-правового забезпечення Нюрнберзького процесу.....	35
Мельник П. В. Поняття ґрунтового покритву (поверхневого шару) земель.....	38
Острогляд О. В. Суб'єкти реалізації кримінально-правової політики.....	39

Патлачук В. Н. Судова діяльність ради старшин у Гетьманщині	41
Патлачук О. В. Злочини проти суду за статутами Великого князівства Литовського	43
Розуменко І. В. Особливості практики укладання купчої кріпості при купівлі-продажу нерухомого майна за кордоном за російським правом XIX – початку XX ст.	45
Сущенко В. Стан і проблеми реформування юридичної освіти в Україні: виклики XXI ст.	48
Ткач Ю. Д., Ткач А. Ю., Петриченко Ю. Д. Система теоретических, базисных и специальных частных учений криминалистики и ординистики.....	51
Тунгула А. С. Видовое деление преследуемых лиц в антикриминальном судопроизводстве.....	52
Турчак І. О. Принципи виконання договірних зобов'язань.....	54
Фоміна М. А. Народний суд за судовою реформою УСРР 1922 р.	55
Шапалова В. С. Понятие и система криминалистической и ординтической оружиеделиктики	58
Шведова Г. Л. Міжнародно-правові засади протидії корупції: кримінологічна характеристика	59
Питльована В. П. Судочинства в Галичині у складі Австрії (1775-1848 рр.)	61
Коваль А. А. Гарантії захисту конституційного права людини на приватність при проведенні окремих негласних слідчих (розшукових) дій.....	63
Зелена А. І. Право інтелектуальної власності в сфері медицини та фармакології	65
Нерсесян А. С. Соціальна функція адвокатури	67
Козич І. В. Становлення та розвиток окремих напрямків міжнародної політики в галузі протидії злочинності (за матеріалами V-VIII Конгресів ООН з питань протидії злочинності)	69

Редактор *О. Авраменко*.
Технічний редактор, комп'ютерна верстка *А. Іценко*.
Друк *О. Мішалкіна*. Фальцювальні-палітурні роботи *Ю. Шаповалова*.

Підп. до друку 29.05.2014 р.
Формат 70x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 4,42. Обл.-вид. арк. 4,43.
Тираж 34 пр. Зам. № 4436.

Видавець і виготовлювач: ЧДУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chdu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3460 від 10.04.2009 р.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2014:
СТРАТЕГІЇ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Міжнародна науково-практична конференція

Чорноморський державний університет
імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: (+380512) 50-03-33

(+380512) 50-03-32

(+380512) 76-55-99

Факс: (+380512) 50-03-33 / 50-00-69

E-mail: rector@chdu.edu.ua, rector@chdu.edu.ua,
avi@chdu.edu.ua, of@chdu.edu.ua

WEB: <http://www.chdu.edu.ua>

